

MASTERGRADSOPPGAVE I SKOG- MILJØ OG INDUSTRI .

Kulturminner i Gaard og Torderud skoger

Cultural monuments in the forests of Gaard and Torderud

HANS SVERRE HANSEN-GAARD

Forord

Denne masteroppgaven markerer avslutning på fem års studier ved Norges landbrukshøgskole (NLH), Institutt for naturforvaltning (INA) (tidligere Institutt for skogfag).

Helt siden jeg gikk i barneskolen og ble kjent med temaer som steinalderen og vikingtiden har jeg vært interessert i historie. Denne fortjenesten skyldes i stor grad min barneskolelærerinne, Inger Rønaasen.

Valg av tema til oppgaven ble valgt fordi muligheten for å kombinere min interesse for historie, med interessen for skogbruk. I den daglige driften av Gaard og Torderud skoger, ville også en slik oppgave gjøre at det ble langt lettere i praksis å ta hensyn til kulturminner. Sist men ikke minst så valgte jeg dette temaet fordi jeg i flere år har vært vitne til at verdifull historie knyttet til disse eiendommene, er i ferd med å forsvinne. Denne oppgaven er derfor en garantist for at vi får bevart en god del av historiene og tradisjonene tilhørende disse eiendommene for ettertiden.

Gjennom arbeidet med oppgaven har jeg fått god hjelp, og det er mange som bør takkes. Først og fremst vil jeg takke min far, Hans Petter Hansen-Gaard, for uvurderlig hjelp, både med kulturminneregistreringene og som utømmelig historisk kilde. Mine veiledere, førsteamanuensis Lars Helge Frivold (Institutt for naturforvaltning, Norges landbrukshøgskole) og prosjektleder Sjur Harby (Norsk institutt for jord- og skogkartlegging / Riksantikvaren), fortjener en stor takk for god hjelp og nyttige innspill. Andre som har hjulpet meg med oppgaven og fortjener en takk er Inger Rønaasen, Per Martin Tvengsberg, og Skogbrukssjef i Grue, Steinar Ausland.

Til slutt vil jeg takke forsker Jan Bjerketvedt (Norsk institutt for skogforskning) for god hjelp med bearbeiding av GPS-koordinater, og Hanne Gro Gregory for å ha bistått meg med den engelske oversettelsen av sammendraget.

Ås, mai 2004

Hans Sverre Hansen-Gaard

Innhold

Sammendrag	7
Summary	8
1 Innledning	9
1.1 Hva er kulturminner?	11
1.2 Hvorfor skal vi verne?	12
2 Materiale og metoder	13
2.1 Historisk del	13
2.2 Registreringsdel.....	13
2.2.1 Registreringsområdet	13
2.2.2 MiS-metoden.....	14
2.2.3 Registrering.....	17
3 Resultater	19
3.1 Gårdshistorie	19
3.1.1 Bygningene	20
3.1.2 Andre historier/tradisjoner	22
3.1.3 Skogshistorie.....	23
3.2 Kulturminneregistrering	32
3.2.1 Bruk av oppgaven.....	32
3.2.2 Forklaring til registreringene	32
3.2.3 Registrerte objekter.....	34
3.3 Kort om generelle skoglige hensyn til kulturminner.....	119
3.3.1 Forebygging av skader.....	119
4 Diskusjon.....	121
4.1 MiS-metoden.....	121
4.1.1 Begrepsapparatet	121
4.1.2 Nøyaktighet.....	121
4.2 Registrerte kulturminner	123
5 Konklusjon.....	124
6 Litteratur.....	125
Vedlegg	

Sammendrag

Gjennom alle tider har folk benyttet seg av de ressurser som skogen gir. Dette gjør at skogene er fulle av spor fra tidligere tider, og fungerer således som et uerstattelig historisk arkiv.

Kulturminnene blir på en måte et bindeledd mellom nåtid og fortid. Selv om mange synlige kulturminner ennå finnes, forsvinner selve historien og tradisjonene med alle generasjonene som faller ifra.

Formålet med denne oppgaven er å få nedtegnet og bevart en del av disse tradisjonene og historiene som ellers ville gått tapt. Hoveddelen i oppgaven består av en kulturminneregistrering i Gaard og Torderud skoger. I tillegg har jeg kort skrevet om gårdens og skogenes historie. Det at jeg selv er oppvokst på gård, har gjort sitt til at interessen for historikken og tradisjonene har vokst frem over tid. I min mastergradsoppgave har jeg derfor valgt å skrive om gården ”Gaard” i Grue kommune, med tilhørende skoger, hvor jeg selv har vokst opp.

Gården ”Gaard” er en svært gammel gård. Den ble utskilt allerede i vikingtida, og de første skriftlige kildene finner man fra år 1400. Slekten kan føres tilbake til 1635 som eiere av ”Gaard”. Opprinnelig tilhørte det store skogsarealer til gården, men opp gjennom tidene har dette blitt utskiftet og fradelt flere ganger. I dag hører det med ca. 4300 daa skog til ”Gaard”.

Kulturminneregistreringen ble utført i samsvar med Miljøregistreringer i skog – delprosjekt kulturminner sitt registreringsopplegg. Det ble registrert 98 forskjellige kulturminner, som er koordinatfestet med GPS. Disse kulturminnene fremgår på vedlagte kart. Spennvidden på typene av kulturminner er store, helt fra fangstgroper for elg fra eldre tider, til torvtak som er brukt i senere tid. Til hvert kulturminne er det foreslått tiltak for skjøtsel og vern.

Summary

Throughout the past people have utilized the natural resources of the forest. This is evident in the magnitude of historical marks found in the forest, and thus, offers an invaluable archive of historical value. These monuments bring the past and the present together. Although a number of monuments still exist, the history and the traditions are lost through generations passing.

This thesis purports to sustain some of these traditions and tales of historic value, of which otherwise would be lost. The main part of the thesis covers the registration of cultural monuments in the forests of Gaard and Torderud. In addition, I have written the story of the estate and the forest. Growing up on the estate myself, I have a true interest in the history and in the traditions. Thus, my thesis will cover the story of the estate “Gaard” situated in Grue Council, - and the surrounding forest, in which the author himself grew up.

The “Gaard” estate is a very old estate. It dates back to the Viking age, with the first scripts dating back to the year 1400. The present proprietor of “Gaard” is a direct descendant of the ancestors with ownership dating back to the year 1635. Originally, the estate comprised of vast areas, however, this has been divided as a consequence of inheritance with subsequent division of inheritance. At present, the Gaard estate comprises an area of 4300 decares of forest (1 decare = 1000 square metres).

The registration of the cultural monuments registered 98 various cultural monuments. There is a wide variety of cultural monuments, from hunting traps for moose to peat roofs, - peat roofs that have also been used in more recent times. A proposal has been made for the initiative of care and protection for each cultural monument.

1 Innledning

Gjennom generasjoner har våre forfedre både ferdes i og nyttet skogen. Våre skoger er fulle av spor som disse generasjonene har etterlatt seg. Kulturminnene er spor etter menneskelig virksomhet i vår nære og fjerne fortid, og representerer således bindeleddet mellom fortid og nåtid. Dette gjør skogen til et uerstattelig historisk arkiv. I dagens samfunn lever vi raskere og raskere og blir mer og mer individualister. Jeg tror at kulturminnene blir viktige i fremtiden for å vise oss at vi er en del av en kontinuerlig kjede i utviklingssamfunnet. Den som ikke kjenner historien og fortiden, kan heller ikke skjønne fremtiden.

Til tross for at vi har lange tradisjoner for fredning av fornminner og bygninger her i landet, er svært mange av kulturminnene blitt ødelagt i nyere tid. En anslår at halvparten av fornminnene er blitt ødelagt og fjernet etter krigen, til tross for at objektene har vært legalfredet siden 1905 (Holme 1999). Dette gjelder i hovedsak på innmark og i utbygde strøk. Skogsområdene i Norge har vært lite berørt av fysiske ødeleggelser. Man har derfor bevart svært mange utmarkskulturminner, noe som gir Norge en særstilling i europeisk målestokk (Stenvik 1992). Dette skyldes nok at det er relativt lite areal her til lands som har blitt markberedt, sammenlignet med våre naboland.

Gjennom de senere års økte fokus på skog og miljøspørsmål har skog og kulturminner også blitt satt på dagsordenen. I Levende Skogs standarder for et bærekraftig norsk skogbruk (1999) heter det: ”I tillegg til å ta vare på automatisk fredete kulturminner, skal det også tas hensyn til andre verdifulle kulturminner. Hensynet til kjente kulturminner innarbeides i fremtidige skogbruksplaner”. I tillegg ga Landbruksdepartementet i 1997 Norsk institutt for jord- og skogkartlegging (NIJOS) i oppdrag å etablere prosjektet Miljøregistreringer i skog – delprosjekt kulturminner. Dette prosjektet pågår ennå. Landbruksdepartementets intensjon er med dette prosjektet at den enkelte grunneier selv skal kunne ta hensyn til kulturminner ved tiltak i skogen. Prosjektet fikk i oppgave å avklare hvordan et tilstrekkelig datagrunnlag kan etableres gjennom skogbruksplanen for at kulturminneinteressene kan ivaretas innenfor skogbrukets rammer (NIJOS u.å.).

I Sverige startet Skogvårdsstyrelsen i Värmland – Örebro i 1995 en kulturminneregistrering, Skog & Historia. Dette resulterte i registrering av ca. 20.000 nye kulturminner bare i Värmland i perioden 1995 til 1998 (Skogvårdsstyrelsen Värmland – Örebro u.å.). Siden 1995

har Skog & Historia-prosjektet blitt utvidet til å dekke større deler av Sverige. Oppgavene til prosjektet er å registrere og dokumentere de fysiske kulturminnene. I tillegg omfatter det også dokumentasjon av immaterielle spor som historier, tradisjoner, stedsnavn, samt biologisk kulturarv som for eksempel vegetasjonsforandringer som har oppstått på grunn av menneskelig påvirkning. Disse registreringene blir gjort av vanlige folk fra stedene som blir registrert under ledelse av arkeologer. På denne måten får de også spredt kunnskapen om kulturminnene lokalt. Alle registreringer blir registrert i Riksantikvarieämbetets fornminnesregister og hos Skogvårdstyrelsen (Riksantikvarieämbetet u.å.).

I tiden jeg har arbeidet med oppgaven har jeg vært i flere forum, bl.a. Riksantikvaren, hvor kulturminnevernet har blitt diskutert. Mitt inntrykk er at kulturminneforvaltningen glemmer noen viktige grunnleggende elementer. Det virker som de er mer opptatt av størrelser og statistikk, enn av historier og tradisjoner rundt de enkelte kulturminner. Historier og tradisjoner er viktig fordi det får folk til å identifisere seg med fortida på en mer forståelig måte. Her har kulturminneforvaltningen en jobb å gjøre. I stedet for å være redde for at ”vanlige” folk og andre foreninger (for eksempel historielag) som registrerer kulturminner skal ta over deres rolle, bør de heller prøve å integrere disse gruppene mer i sitt arbeid. Kulturminneforvaltningen bør altså benytte disse gruppene som et verktøy i sitt arbeid. For å få dette til, bør forvaltningsspråket tilpasses slik at vanlige folk skjønner mer av forvaltningens oppgaver. En fagetat som blir seg selv nok, har ikke etter min mening ikke skjønt sitt mandat.

Gjennom min oppvekst på gården Gaard har jeg fått et nært forhold til skogen, både som arena for gårdens næringsgrunnlag, men ikke minst også som en kilde for rekreasjon og naturopplevelser. Gjennom denne oppveksten med flere generasjoner samlet på et gårdsbruk, har jeg lært hvor viktig historie er for å kunne identifisere hvem du er og hvor du kommer fra. Gjennom skiftende generasjoner dør mye av historien og tradisjonene bort. Dette er et problem man må ta på alvor. For mitt tilfelle begynte det å haste med å dokumentere dette for Gaard. Hadde jeg ikke gjort dette nå, ville mye av gårdens historie og tradisjon lett kunne blitt borte med min foreldregenerasjon. Dette er en av grunnene til at jeg skriver denne oppgaven. Forhåpentligvis vil den være både et historisk dokument som kommende generasjoner kan bruke i ettertid, samtidig som den også er ment å være et hjelpemiddel til å drive dagens skogbruk med et bedre hensyn til kulturminner. Oppgaven blir et supplement til skogbruksplanen for eiendommen.

Problemstillingen blir således å utføre en kulturminneregistrering i Gaard og Torderud skoger. I tillegg består arbeidet av en kort historikk om både skogene og gården.

1.1 Hva er kulturminner?

Opp gjennom tidene har det naturlig nok vært skiftende oppfatninger om hva et kulturminne er, og hva som er verneverdig. Begrepene har også endret seg. Dette har ført til at ord som for eksempel: Oldtidsminne, fortidsminne, fornminne, bygningsmonument, kulturminne osv. har utenom de rene fagkretser blitt brukt om hverandre (Johnsen 1986), og blir det til dels ennå.

I lov om kulturminner av 9. juni 1978 med senere endringer (Lovdata 2004), heretter kalt kulturminneloven, finnes den offisielle definisjonen på kulturminner og kulturmiljøer. Dette kommer til syne i § 2, første og andre ledd: ”Med kulturminner menes alle spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø, herunder lokaliteter det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til. Med kulturmiljøer menes områder hvor kulturminner inngår som del av en større helhet eller sammenheng.”

Kulturminner som er eldre enn 1537 (før reformasjonen) kalles for fornminner (Norges Bondelag 2000). Disse er automatisk fredet etter kulturminnelovens kapittel II. Til automatisk fredede kulturminner hører også samiske kulturminner, samt skipsfunn eldre enn 100 år. Med i fredningen inkluderer en sikringssone på 5 m fra kulturminnets synlige eller kjente ytterkant. Dette innebærer at man må søke om tillatelse for alle tiltak som vil medføre inngrep i et automatisk fredet kulturminne. Ved tiltak som vil berøre slike kulturminner må man henvende seg til fylkeskommunens kulturminneforvaltning.

Det er vanlig å bruke en tredeling for å gruppere kulturminnene. En skiller mellom faste kulturminner, løse kulturminner og immaterielle kulturminner (Norges Bondelag 2000). De faste kulturminnene er de som ligger fast i landskapet, slik som graver, kullgroper, tufter, osv. Med løse kulturminner menes gjenstander av alle slag, mens immaterielle kulturminner er knyttet til historiske hendelser, tro eller tradisjoner. Et sagn knyttet til et spesielt sted vil være et immaterielt kulturminne.

1.2 Hvorfor skal vi verne?

Verneinteressen var i en periode først og fremst konsentrert om minner fra vikingtida, stavkirker og andre minner fra middelalderen. Etter hvert som man stadig fant funn av spor av menneskelig aktivitet fra enda tidligere tider, ble verneinteressen dreid mer og mer over på disse (Johnson 1986). I de senere årene har det også blitt satt fokus på nyere tids kulturminner. Med nyere tids kulturminner menes kulturminner som ikke er automatisk fredet etter kulturminneloven.

Kulturminnelovens intensjon kan i følge Harby (2003) kort oppsummeres ved ”at vi bevarer for å verne, og verner for å dokumentere og kunne fortelle. Vi må fortelle til de kommende generasjoner, slik at de skal kunne forstå hvilke verdier deres egen tid er tuftet på. En må imidlertid huske på at det ikke bare er de kulturminnene som er automatisk vernet som er viktige å fortelle om. Man må også ta med de kulturminnene som forteller historien helt frem til i dag. Kulturminner er med på å gi dagens generasjoner identitet”.

Kulturminnene gir kunnskap. Vi kan lære ut fra kulturminnene hvordan tidligere generasjoner har levd og hvordan deres samfunn var organisert. Kulturminnene supplerer dermed andre historiske kilder og gir med det en mulighet for videre tolkning. Kulturminner er derfor et historisk kildemateriale.

Et annet moment med kulturminner er at de gir opplevelse. De bør tas vare på slik at barn og unge også i framtida kan se og oppleve hvordan deres forfedre levde. Kulturminnene har dermed en verdi i nåtiden (Klepp 1998).

Klepp (1998) skriver videre at kulturminnene betyr mye for friluftslivet. Kulturminnene skaper en kulisse eller en ramme om aktiviteter i nåtiden.

Blant automatisk fredete kulturminner i utmark er skogbruk den største trusselen. Størst fare er det for å skade de kulturminnene som er lite synlige (Sollund 2003). Derfor er registrering og merking svært viktig når det gjelder vern og bevaring av kulturminner i utmark.

2 Materiale og metoder

2.1 Historisk del

I denne oppgaven har kort nedskrevet historiske data om Gaard og tilhørende skoger. Selv om ikke alle opplysninger kan relateres direkte til en skogfaglig oppgave, ser jeg det så viktig å bevare for kommende generasjoner at det er tatt med i denne oppgaven.

Kilden til de fleste opplysningene er min far, Hans Petter Hansen-Gaard (f. 1946). Han er oppvokst på gården og har hele tiden hatt sitt arbeide der. Han har fått opplysninger om gården både fra sin far og bestefar, men også fra arbeidsfolk som jobbet på gården og i skogene.

Jeg har også besøkt statsarkivet på Hamar, og gått igjennom pantebøkene som omhandler gården og skogeiendommene. Gamle papirer og dokumenter som befinner seg på Gaard, slik som brev og skjøter, er gått igjennom og lest. Min farfar, Helge Hansen, som var en ivrig amatør fotograf tok mange skogrelaterte bilder. Som en del av innsamlingen av materiale til denne oppgaven har jeg sett over disse bildene. Jeg har plukket ut viktige bilder og satt sammen en oversikt over skoghistorien i bilder (Vedlegg 1).

2.2 Registreringsdel

2.2.1 Registreringsområdet

Det er foretatt kulturminneregistreringer på alt areal som tilhører gården Gaard gnr. 41, bnr. 2 i Grue kommune, Hedmark fylke. Registreringene er foretatt både på utmark og innmark. Når det gjelder utmark er det totalt registrert på 4291 daa. Dette fordeler seg på 9 teiger (Tabell 1, s. 14). Flere av disse teigene ligger ved siden av hverandre, slik at flere teiger betraktes som et sammenhengende område.

Tabell 1: Oversikt over skogteiger tilhørende Gaard.

Gnr.	Bnr.	Teignavn	Areal daa
39	28	Tjuren, Aasteigen	812
42	91	Gaard, skog	
42	108	Gaard, Paalsrudskog	
42	138	Gaard, Nesbækteig	
41	2	Gaard, skog	241
42	16	Gaard, skog	348
42	81	Gaard, skog (teig nr. 15)	404
41	2	Gaard, skog (teig nr. 4)	606
34	3 – 4 – 7	Torderud skog	1880
		Sum	4291

Innmarka er tatt med i registreringene for å tilfredsstille kravene til miljøplan i landbruket når det gjelder kulturminner og kulturmiljøer. Miljøplanen skal omfatte innmarksarealene med tilhørende tun, kantvegetasjon, restarealer og vann som er av betydning for eller er påvirket av jordbruksdrifta (Statens landbruksforvaltning 2004). Det tilhører 241 daa dyrket mark til Gaard. Det resterende arealet som inngår i miljøplanens virkeområde ikke er arealberegnet.

2.2.2 MiS-metoden

Litteratur om MiS-metoden er hentet fra Harby 2003 og Harby *et al.* 2002. Miljøregistreringer i skog – delprosjekt kulturminner (MiS) har siden 1997 samarbeidet med skogbruksplanleggere og takstinstitusjoner om å utvikle et registreringsopplegg for kulturminner i skog. Meningen med MiS er at begrepsapparatet skal favne alle typer synlige kulturminner, men også områder og enkeltelementer som det knytter seg spesielle hendelser, tro eller tradisjon til. Registreringen består av et koordinatfestet punkt, linje eller flate. Til hver registrering føres det en sekssifret kode, som føres på kartet ved siden av det registrerte objektet. De to første sifrene i koden viser kulturminnetypen i henhold til kodeverket. Tredje og fjerde siffer angir sikkerheten i registratorens tolkning, der 01 betyr sikker og 02 betyr usikker. De to siste sifrene angir hvor lett kulturminnet er å finne igjen for andre, der 03 betyr lett gjenfinnbarhet og 04 vanskelig. MiS-prosjektet har delt kulturminner i skog inn i 31 forskjellige kulturminnetyper, fordelt på 9 kategorier (Figur 1, s. 17). Det er utviklet en kort veiledning om kulturminnenes karakteristika sammen med begrepsapparatet.

En kulturminneregistrering i MiS kjennetegnes ved at den er presis, kortfattet og representativ. Registreringen skal ikke romme mer enn det som er nødvendig for at en skogbruker skal kunne ta hensyn til kulturminnet. I tillegg blir kulturminner som er registrert

med rune-R på det økonomiske kartverket sjekket, og dersom dette stemmer blir det ikke foretatt noen ny registrering.

Når man registrerer kulturminner er det viktig å være klar over hva som skal registreres og hva som bør/kan registreres. Det som skal registreres er bestemt ut fra den gjeldende lovgivning, dvs. alle kulturminner som til enhver tid er automatisk fredet. Det som bør og kan registreres bestemmes ut fra lokal- og kulturhistorie. Harby (2003) gir eksempler på objekter som bør registreres og som kan registreres. Kulturminner som skogbruket selv mener har betydning som historisk dokumentasjon for egen virksomhet bør registreres, mens kulturminnetyper som den enkelte skogeier selv ønsker å dokumentere utover automatisk fredete kulturminner kan registreres.

Bearbeidelse av registreringsskjema

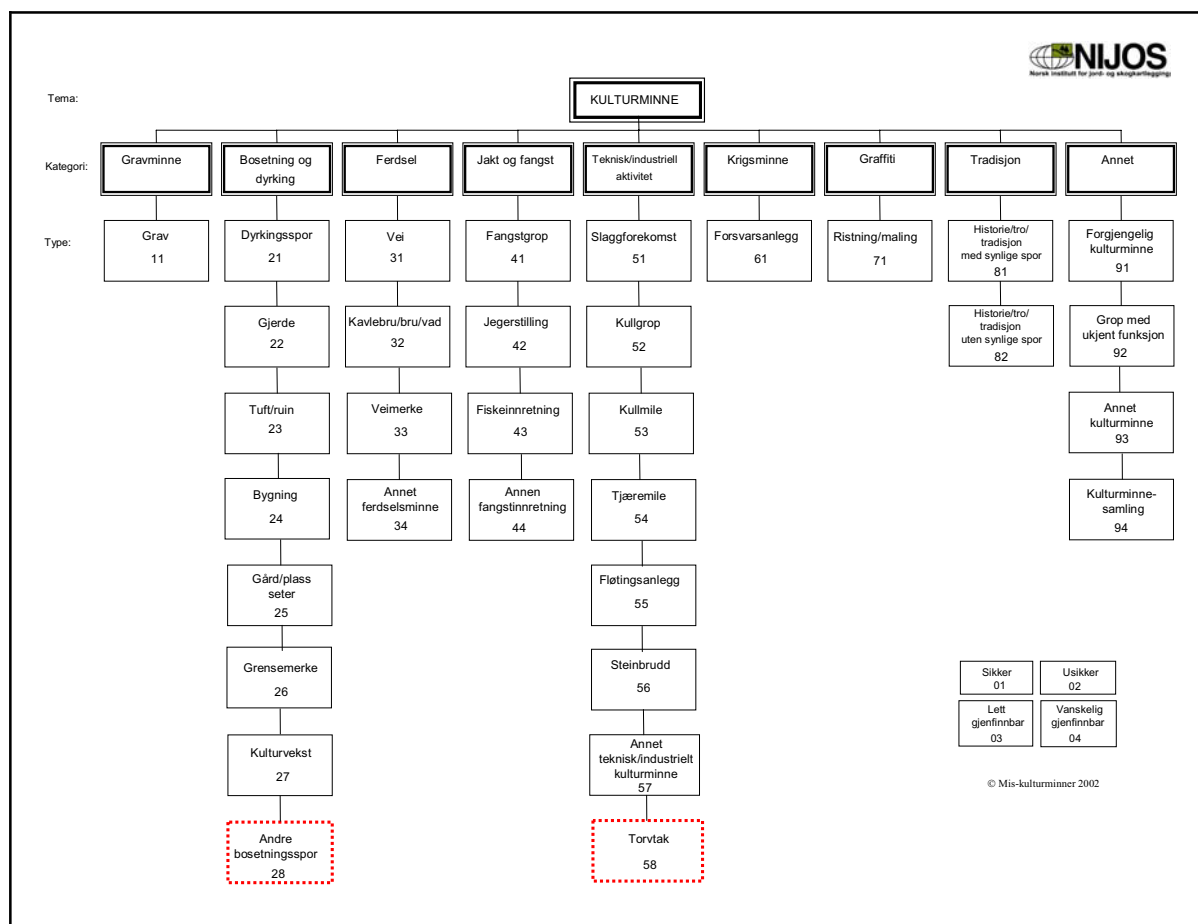
Da jeg startet med registreringer i mai 2003 testet jeg først ut MiS sitt registreringsskjema på enkelte kjente kulturminner. Ut fra disse testene ble jeg, sammen med Sjur Harby og Kari Stensgaard i MiS-kulturminner ved NIJOS, enige om visse forandringer av registreringsskjemaet. Hovedforandringen ble at i stedet for å kun ha en generell beskrivelse av kulturminnet, ble dette nå delt opp i tre kategorier. På det nye skjemaet er det tatt med plass for beskrivelse av kulturminnet, beskrivelse av skogbildet, samt plass for å angi forslag til tiltak. I forslaget til hva som skal være med i beskrivelsen til skogbildet er det tatt med: Treslag, hogstklasse (h.kl.), tetthet og vegetasjonstype.

Begrunnelsen for å ta med en beskrivelse av skogbildet er at dette sier noe om hva man kan regne med er det neste skoglige inngrepet i bestandet. Ligger kulturminnet i et bestand i h.kl. V vet man at dette normalt skal avvirkes om kort tid, og man kan da sette inn ressurser her for å gjøre tiltak slik at ikke kulturminnet skades. På denne måten får man en prioritert liste over de kulturminnene som det haster med tiltak ovenfor, for eksempel merking, og der man kan vente litt. Vegetasjonstypen sier noe om bunnvegetasjonen på stedet. Dette kan være nyttig å vite noe om når man skal finne kulturminnet igjen, og hvor raskt et kulturminne for eksempel blir overgrodd av gress og lyng. Et kulturminne som ligger i en lavskog vil ikke bli nedgrodd på samme måte som et kulturminne som ligger i en høgstaudeskog. Dette har mest å si i tiden etter at det har vært hogstinngrep i bestandet rundt kulturminnet.

Rubrikken "tiltak" er en hjelp for skogeieren som får planen etter en registrering. Her kan registrator komme med forslag til skogbehandling, tilrettelegging etc. rundt kulturminnet. Registreringsskjemaet er vedlagt oppgaven (Vedlegg 2).

Bearbeidelse av begrepsapparatet

Under registreringsarbeidet kom jeg bort i noen kulturminnetyper som jeg ikke syntes passet inn i begrepsapparatet til MiS. Derfor laget jeg i tillegg til de 31 originale kulturminnetypene, to typer til (Figur 1, s. 17). Den ene går under kategorien teknisk/industriell aktivitet, og har fått nr. 58 og kalles torvtak. Torvtak kunne ha blitt plassert i begrepsapparatet under type nr. 57, annet teknisk/industrielt kulturminne, men siden torvtak er en relativt vanlig kulturminnetype og viser en viktig del av historien, syntes jeg det var riktig å opprette en egen type i begrepsapparatet. Den andre forandringen jeg har gjort i begrepsapparatet er under kategorien bosetning og dyrking. Her opprettet jeg en generell type som kan inneholde de kulturminnetyper som eller er vanskelig å tolke innenfor de andre typene i denne kategorien. Den nye typen ble nr. 28, andre bosetningsspor. Hit har jeg blant annet plassert en brønn som ligger i skogen, og ikke er tilknyttet direkte til noen gård, plass eller seter.

Figur 1: Begrepsapparatet til MiS-kulturminner (NIJOS 2002). Kulturminnetypen i stiplede røde bokser er tilføyd av meg.

2.2.3 Registrering

Registreringene har skjedd fra mai 2003 til november 2003. Selve registreringen i felt har skjedd ved at jeg sammen med min far, Hans Petter Hansen-Gaard, har oppsøkt alle tidligere kjente kulturminner og registrert disse. Da vi gikk i marka på vei til og fra disse, søkte vi i området etter andre objekter. I områder som ikke hadde kjente objekter fra før gikk vi mer systematisk igjennom for å lete etter eventuelle kulturminner. I tillegg har min far vært ekstra oppmerksom når han har vært ute i skogen både i forbindelse med jakt og skogsarbeid.

Som et supplement til søk i felt har jeg gått igjennom flere gamle kart for å kunne se etter objekter som kan framstå som kulturminner i dag. Kartmaterialet strekker seg tilbake til 1790 og frem til i dag. Liste over gjennomgåtte kart finnes som vedlegg til oppgaven (Vedlegg 6).

Registreringene har skjedd som beskrevet i MiS-metoden. Hvert enkelt kulturminne ble registrert med skjema for kulturminner i utmark. Men i stedet for å registrere både punkt, linjer og polygoner har jeg kun registrert punkt. Dette skyldes at dette er enklere når man er

ute i felt med vanlig håndholdt GPS, og at det er enklere og få inn på et digitalt kart. Den håndholdte GPSen ble holdt rolig i minst 4 minutter ved hvert enkelt objekt, slik at den stabiliserte seg. Koordinatene ble så nedskrevet på skjema. Kulturminnet ble også avkrysset på økonomisk kartverk. I tillegg ble det tatt digitalt foto av kulturminnene der hvor lysforholdene for foto var gode nok. På de aller fleste foto ble det lagt ved en tomrestokk på én meter, slik at rett størrelse kan oppfattes på bildene.

Registreringen har ikke tatt hensyn til om et objekt er så gammelt at det går under automatisk fredete kulturminner, eller ikke. Verifisering av et kulturminnes vernestatus tilligger antikvariske myndigheters ansvarsområde (Harby 2003). Dette gjelder i praksis ved tvilstilfeller. Gjennom mine registreringer har jeg i hovedsak kulturminner som klart er av nyere dato, og ikke er automatisk fredet etter kulturminneloven.

Når feltregistreringen var ferdig ble alle opplysningene lagt inn i en database. Denne databasen ble flettet sammen med tekstbehandlingsprogrammet Word. Denne flettingen gjorde det mulig å skrive ut én og én registrering med MiS-skjemaet som bakgrunn. Fordelene med å ha alle dataene digitalt i en database er at de er søkbare.

GPS-punktene ble registret i koordinatsystemet UTM sone 33, mens det digitale bakgrunnskartet var i koordinatsystemet NGO akse 4. Alle registreringspunkter ble derfor konvertert til NGO slik at de kunne brukes i GIS-programvaren ArcMap. De økonomiske kartene i denne oppgaven er gjengitt med tillatelse fra Statens kartverk (tillatelsesnummer: MAD12002-367).

Selv om lokale stedsnavn klart kan kalles kulturminner, har jeg ikke tatt det med i mine registreringer. Grue kommune hadde i 1994–95 et prosjekt som registrerte akkurat dette i kommunen. Lokale stedsnavn ble da plassert på økonomisk kartverk. Dette resultatet er i dag oppbevart på Grue folkebibliotek.

3 Resultater

3.1 Gårdshistorie

Gården Gaard (Bilde 1, s.20) ligger i Grue kommune, Hedmark fylke. Gaard var opprinnelig en del av Synnasjøgarden, som var gården sør for Gaardsjøen. Under vikingtida ble Synnasjøgarden skilt i 4 gårder: Gaard, Møystad, Tomt, og Haarstad. Tomt var nok det som representerte den opprinnelige gården, men i dag finnes det ingen ting igjen av Tomt. Plassen hvor husene sto ligger i dag under Møystad (Hveberg 1949).

Den eldste skriftlige kilden hvor Gaard er nevnt, er i to diplomer fra året 1400. Den ene er datert Holstad 16. mai 1400. I brevet kunngjør to lagrettemenn i Solør at Thord Aslakssøn har erkjent Kristine Jonsdatter for sin lovlige hustru, hvorpå de knesatte sønnen Aslak og gjorde han ektefødt, og Thord gav dem sin gård Gaard i Grafa (Grue) sogn i Solør (Diplomatarium Norvegicum, III, nr. 551). Det andre diplommet er datert Åsnes 21. november 1400, og omhandler et salg av andeler i gården (Diplomatarium Norvegicum, XIV, nr. 20).

Rygh (1897–1936) nevner flere skrivemåter for Gaard som har blitt brukt opp gjennom tidene: I 1400 Gardhe, 1578 Gaardt, og i 1667 Gaard. På 1900-tallet blir Gaard og Gard brukt om hverandre. I matrikkelen av 1723 nevnes gården som Gaard med Heideby ødeplads. Det nevnes videre at betydningen av navnet er gård, eller et inngjerdet område.

I Norge finnes det noen få gårder med lignende navn. På Talgøy i Ryfylke finnes det en gård med navn Garen, og det betyr hovedgården på Talgøy. Likeledes er det med Gard i Skaare (nå Haugesund). Gaard i Grue har muligens vært en av de eldste og betydeligste gårder i Grue. Det er rimelig at det har bodd stormenn her og at gården har vært herskapelig bebyggt (Fra Norges næringsveier... 1925).

I 1635 overtar Kolbjørn Gard gården. Kolbjørn Gard ble stamfaren til flere av de mest kjente slektene i Grue. Dagens slekt som har Gaard kan gjennom kvinneledd føre slektstreet tilbake til Kolbjørn Gard (Hveberg 1949). Slekten har i rett linje eid gården siden 1862, da Lars Hansen (f. 1830 d. 1924) kjøpte den. I 1904 overtok hans sønn Hans Hansen (f. 1869 d. 1964) driften og drev den fram til 1958. I 1958 overtok Helge Hansen (f. 1910) eiendommen og

hadde den frem til sin død i 1998. I dag er det sønnen Hans Petter Hansen-Gaard (f. 1946) som er eier.

Bilde 1. Flyfoto over Gaard.

(Widerøes Flyselskap A/S © 1952)

3.1.1 Bygningene

Dagens bygningsmasse består av: Hovedhus, drengestue, føderådsbygning, låve, fjøs, stabbur, garasje/verksted med potetkjeller, lekestue og et laftet uthus. Til gården hører også Torderudsætra og Storfurustua som blir behandlet senere i oppgaven.

Hovedhuset (Bilde 2, s. 21) på Gaard skal være bygd ca. 1840 av byggmester Kristian Vabrenna¹, gårdeier på denne tiden var Tosten Olsen Gaard². Huset er laftet og bygget i empirestil med magebånd og med smårutete klassisistiske vinduer. Vindskiene har fått kniplingsverk, noe som viser påvirkning fra tidlig sveitserstil (Sundby 2002). Glassverandaen er også av klassisistisk stil. Dette er ikke den opprinnelige verandaen som hørte til huset, men ble bygd rundt 1920.

¹ Kilde: Håndskrevet notat av Helge Hansen i Grueboka.

² Det var av Tosten Olsen Gaards sønn Ole Tostensen Gaard at Lars Hansen kjøpte gården i 1862. Ole Tostensen Gaards signatur er risset inn i ei vindusrute i dagligstuen i hovedbygningen.

Bilde 2. Hovedbygningen på Gaard.

(H. S. Hansen-Gaard © 2003)

Drengestua er eldre, det har blitt sagt at den er fra rundt 1740, men dette er usikkert. Den skal videre ha stått på andre siden av veien, på bakken ut mot Gaardsjøen og ha vært hovedhus den gang. Plasseringen bekreftes av det økonomiske kartverket fra 1790. Drengestua var opprinnelig en svalgangsbygning, men dette ble omgjort i 1959. Den har også tidligere blitt fornyet. Rundt 1920 ble huset påbygd med en etasje, og fikk dermed to etasjer. Den øverste etasjen er bygd med bindingsverk i motsetning til første etasje som er laftet.

Fjøset ble satt opp i 1871³ (Storhaug 1970) og henger sammen med låven som ble bygd i 1913⁴. Før denne var det en laftet tømmerlåve på omtrent samme sted.

Føderådsbygningen står på bakkekanten mot Gaardsjøen. Her er det skilt ut egen tomt med gnr. 41 bnr. 38. Navnet på stedet er opprinnelig Bakketun, men blir i dagligtale kalt Sjøbakken. Huset ble bygd for Hans Hansens søster Mina i 1932.

Garasjen/verkstedet ble bygd i 1951/52.

Stabburet er trolig det originale stabburet til gården, når dette er bygd er usikkert. Men det er ikke noe oppmerking på stokker eller lignende som tyder på at det har vært flyttet noen gang.

³ På vestveggen av fjøset er årstallet 1871 lagt inn med mørk tegl. Dette er i dag delvis skjult av påbygninger som er gjort senere.

⁴ Årstallet 1913 kan ses på værhanen på klokketårnet.

På slutten av 1800-tallet ble det satt opp et ekstra stabbur, som fungerte som kornmagasin. Dette stabburet ble flyttet til Gaard fra gården Huseby. Rundt 1970 ble kornmagasinet solgt, og flyttet til Huseby⁵.

Lekestua er bygd av Hans Petter Hansen-Gaard i 1962, da han var 15 år. Huset er bygd som et vanlig bindingsverkshus, bare i miniatyr.

Det laftete uthuset er laftet av Erling Heggelund⁶ rundt 1990.

3.1.2 Andre historier/tradisjoner

Det har kommet frem forskjellige fakta og hendelser om gården når jeg har samlet stoff til denne oppgaven. På grunn av den historiske verdien dette har for fremtiden, tar jeg med noe av dette selv om det ikke kan relateres direkte til en skogfaglig oppgave som dette er.

Universitetsgave

I 1812 eide Dines Guldberg Høegh nabogården Møystad. Han var fogd over Solør og Odalen, og tinglyste på sine eiendommer en årlig gave til universitetet pålydende en tønne havre. Dette har også blitt tinglyst på Gaard. Trolig har dette skjedd på grunn av de felles skog- og utmarksarealene som gårdene Gaard, Møystad og Haarstad hadde sammen.

”Dines Guldberg Høegh Kongens Foegd over Solør Oudahlen, kiendes og hermed for Alle vitterligjør: at jeg herved Giver til det prettede norske Universitet en Aarlig Læs Landskyld av 1. Tønde siger een Tønde Havre af min ejende og paaboende Gaard Møystad Matr_No 26 i Grue Præstegjeld, der bestandig skal hviile som en prioritert Hæfftelse paa bemeldte Gaard i hvis Ejendom den end maate komme og hvilken een Tønde Havre erlægges effter den for hvert Aar bestemte Kapitals Taxt. Dette til Bekræftelse under min Haand og tvende vitterligheds Vidners Overvær. – Ovenanførte Hæfftelse tager sin Begyndelse i følge Subscriptionen fra dette Aars Begyndelse. – Tingstædet Hveberg den 21” Feb: 1812. – Høegh. Til Vitterlihed Ploug lebe. –” (Solør og Odalen sorenskriverembete 1810–1815).

⁵ Dette er antageligvis nabogården til den Huseby-gården stabburet opprinnelig kom i fra.

⁶ Han hadde kun venstre hånd, og var 80 år da han laftet dette huset.

Det er uvisst om det noen gang har blitt levert noe korn til universitetet fra Gaard. På 1920-tallet ble imidlertid klausulen slettet fra gården.

Sagn

Et sagn om gården er at det skal være begravd et nyfødt barnelik under golvet i gjødselkjelleren under fjøset. Moren som begravde barnet skal ha tjenestegjort på gården. Denne kvinnen ble spådd av ei omreisende spåkone med navn Marie Swartz, og hun påsto at kvinnen hadde et barn mer enn det som var offisielt. Dette benektet hun, men tilslutt begynte hun å gråte og tilsto dette. Det kom frem at barnet var gravlagt i gjødselkjelleren på stedet hun tjenestegjorde. Om barnet var blitt drept eller var dødfødt sier historien ingenting om. Navnene til personene i dette sagnet tilsier at det må ha skjedd på begynnelsen av 1900-tallet.

3.1.3 Skoghistorie

Gaardskog

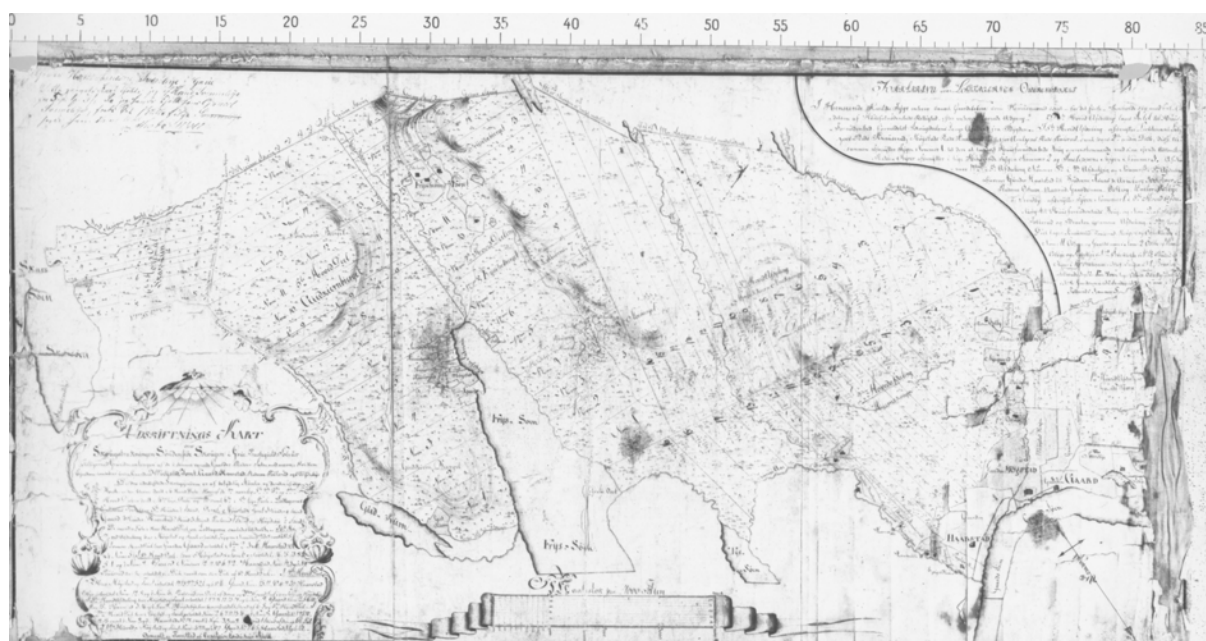
Etter at gårdene Gaard, Møystad, Tomt og Haarstad ble skilt fra Synnasjøgården i vikingtida hadde gårdene sameie når det gjaldt skog- og utmarksarealer. Området gikk i vest fra der jernbanen går i dag, nord for Grinder, og helt til Skasen i Øst. Grensen mot nord var vassdraget Geittjernet, Frysjøen, Tysjøen og Gaardsjøen. Mot sør støtet sameiet mot Skadsdamskogen, Grinder Seterskog og Mo skog. Rundt 1820 ble dette området utskiftet. Arbeidet ble gjort av CaptainConducteur Juell, som til bruk for utskiftningen tegnet et kart over området (Figur 2, s. 24). På kartet har Juell også beskrevet oppmålingen med tekst. Her står det detaljert beskrevet forholdet mellom de forskjellige gårdene og hvilke skogteiger som skal høre til. Teksten til Juell starter slik:

”Skougstrækningen SøndensiøSkougen i Grue Præstegield Soleur. Tilligemed Grundmaalingen af de i samme værende Gaarde, Pladser, Sætre med meere. Hvissen eiendom henhører under Gaardene Møystad, Tomt, Gaard, Haarstad, Pladserne Poulsrud og Høydebye. Da den udskiftede Skougejendom er af betydelig Størrelse, og dessuten av ulige Bonite, er den bleven deelt i 6 HovedDeele, Hvoraf de 4re, navlige 5te, 4de, 3die og 2den HovedDeel er deelt i 16ten lige Deelee og 1ste samt 6te i 8te lige Deelee...”

Kartet er underskrevet av CaptainConducteur Juell, men er ikke datert.

De seks hoveddelene som Juell målte opp var:

1. Moen eller Gaardsmoen.
2. Hjemskogen (fra Åserud til Frysjødammen nord for Åserudlinjen).
3. Dagsåsen.
4. Frysjøberget.
5. Geittjernsberget.
6. Skaslien.

Figur 2. Udskiftningskart over SøndensjøSkougen. Tegnet av CaptainConducteur Juell, ca. 1820.

Under de nevnte hovedgårdene lå det husmannsplasser og sætrer som fikk husbehovsretter i skog, noe Juell forklarer oppe til høyre på kartet. Husbehovsrettene er senere blitt utskiftet i skog etter hvert som plassene har blitt solgt. De enkelte skogteiger har derfor blitt sterkt oppdelt (Moen 1969).

Det som hele tiden har fulgt med Gaard er teig nr. 4 i Geittjernsbergmålingen (ca. 600 daa), samt to teiger i Hjemskogsoppmålingen på 80 daa og 150 daa.

Lars Hansen kjøpte tilbake teig nr. 15 i Frysjøberget i 1878 (ca. 400 daa).

I 1932 kjøpte Hans Hansen tilbake 3 teiger i Hjemskogmålingen (ca. 1.000 daa), og i 1942 kjøpte han ytterligere 80 daa.

Torderudskog

Torderudskog ble solgt fra gården Torderud til Helge Berger mfl. i 1853. Kammerherre og konsul Westye Egeberg kjøpte den i 1880 for en kjøpesum av kr. 192.000. Egeberg solgte den videre til Jens L. Høye og Minda Stemsrud i 1927 for kr. 191.500. Hans Hansen kjøpte halvparten av Torderud skog i to omganger i 1928 og i 1929 (totalt ca. 2.000 daa), samt Torderudsætra for kr. 55.000. Den resterende del av Torderudskogen ble tilbudt Hans Hansen i 1937, han bød kr 37.000, men den ble solgt til en annen person for samme sum.

Torderudsætra

Sætra har vært sæter under gården Torderud. De er svært gammel, og den er påtegnet det økonomiske kartet fra 1790. Sætra ble beholdt av Torderud, selv om skogen rundt ble solgt. I 1889 ble sætra solgt til Westye Egeberg & Co, som på den tiden også eide skogen rundt. Det er usikkert hva som sto igjen av sæterhus på den tid. I 1922 bygde Egeberg opp skogshusvær (Bilde 3, s. 26) og stall (Bilde 4, s.26). Skogshusværet var stort og delt i to rom, ett for hoggere og ett for kjørere. Stallen var veldig stor etter den tids standard, og hadde plass til 12 hester. Westye Egeberg kalte stedet for Torderud slott⁷. Westye Egeberg eide også Skasdamskogen som ligger på Brandvalsiden (nå Kongsvinger) av Skasen, og derfor fikk anlagt telefonlinje herfra og til Torderudsætra, noe som utgjør et linjestrekk på over 10 km⁸.

Jens L. Høye og Minda Stemsrud eide sætra et par år før de solgte den til Hans Hansen sammen med en del av skogen i 1929.

I 1940 ble det bygd på en svalgang på skogshusværet. I 1943 ble de lagt inn elektrisitet i Torderudsætra, og dette ble dermed det første skogshusværet med elektrisitet i Grue. Utstyr og lystråder ble stjålet fra tyskerne⁹.

I 1943 ble det også satt opp ei hytte inne på sæterområdet. Dette var opprinnelig et hus fra en husmannsplass under Gaard (Skaslien vestre).

⁷ Muntlig kilde: Hans Petter Hansen-Gaard har blitt fortalt dette av Paul Skaslien f. 1915.

⁸ Muntlig kilde: Hans Petter Hansen-Gaard ble i 1963 fortalt dette av herredsskogmester Johs P. Sorknes f. 1889.

⁹ Muntlig kilde: Hans Petter Hansen-Gaard.

Inngangsdøra (Bilde 5, s. 27) til det ene stallrommet sies å være fra det gamle sæterhuset. Denne døra er anslått til å være fra sent 1600- eller tidlig 1700-tallet¹⁰. Det er derfor sannsynlig at noe av de gamle sæterhusene sto plassen da Egeberg bygde stallen i 1922.

Bilde 3. Skogshusværet i Torderudsætra.

(H. S. Hansen-Gaard © 2003)

Bilde 4. Stall i Torderudsætra.

(H. S. Hansen-Gaard © 2003)

¹⁰ Muntlig kilde: Tidligere fylkeskonservator i Hedmark og finnekulturekspert Per Martin Tvengsberg f. 1936, etter befaring november 2003.

Bilde 5. Dør i stall.

(H. S. Hansen-Gaard © 2003)

Fra ca. 1935 til ca. 1955 har det vært fire fastboende familier i Torderudsætra. De to siste familiene bodde her fordi deres hjem i Skasenden var nedbrent. De første var Johannes og Hilda Nytorpet (Bilde 6) som bodde i Torderudsætra fra ca. 1935 til ca. 1944. Johannes var for øvrig født i det huset som ble flyttet til Torderudsætra i 1943. I dag brukes Torderudsætra kun til fritidsbolig.

Bilde 6. Johannes og Hilda Nytorpet i Torderudsætra.

(Helge Hansen © 1935)

Grensemerker

Gjennom tidene er det brukt forskjellige metoder for å markere grensene på eiendommen. Det har blitt benyttet grenserøyser, innhogging i stein, grensetrær med øksemerker og grensetrær med maling. Dette er også en tradisjon som det er verdt å ta vare på. Av de grensemerkene som man finner på Gaard og Torderud skoger i dag er nok grenserøysene de eldste (Bilde 7). Flere av disse stammer fra da skogene ble utskiftet i 1820. Under disse utskiftingene ble det også hogd kors i store steiner og i fast fjell for å markere grensene (Bilde 8, s. 29).

Bilde 7. Grenserøys.

(H. S. Hansen-Gaard © 2003)

Bilde 8. Kors hogd i stein. (H. S. Hansen-Gaard © 2003)

Grensetrær med øksemerker begynner å bli borte fra eiendommen. Trærne som øksemerkene er hogd inn i er som oftest kappet i brysthøyde for å nytte resten av treet til virke.

Konsekvensene er at treet råtner raskere enn det ellers ville ha gjort, og øksemerkene går dermed tapt. På grensetrær som fortsatt er i live vil øksemerkene etter hvert bli overvokst. På grensene rundt Torderud skog finnes det igjen noen få øksemerker som tilhørte Westye Egeberg (Bilde 9, s. 30). Dette er en E, men formet på en slik måte at det ser ut som en fugl i silhuett.

Bilde 9. Øksemerke Egeberg. (H. S. Hansen-Gaard © 2003)

Øksemerket til Lars Hansen var formet som en stor L (Bilde 10, s.31). Denne ble på folkemunne kalt "bærshæmmern" (børsehammeren), fordi den liggende så ut som hammeren på et munnladningsgevær. Dette merket finnes i dag kun på noen få grensetrær.

Hans Hansen sitt merke har også blitt brukt av Helge Hansen. Øksemerket er formet som en stor H satt sammen med en liten h (Bilde 11, s. 31). Selv om dette er det siste øksemerket som var i bruk, er det ikke så mange grensetrær man finner med disse merkene på.

Bilde 10. Øksemerke Lars Hansen. (H. S. Hansen-Gaard © 2003)

Bilde 11. Øksemerke Hans Hansen. (H. S. Hansen-Gaard © 2003)

3.2 Kulturminneregistrering

3.2.1 Bruk av oppgaven

Denne oppgaven er ment som et verktøy for å ta vare på de kulturminnene som er registrert i Gaard og Torderud skoger, og bør brukes som et supplement til skogbruksplanen. Inngangen til bruk av oppgaven som et slikt verktøy, er gjennom kartet. Når det er planlagt inngrep i et område sjekker man kartet og ser om det finnes noen registrerte kulturminner der. Hvis så er tilfelle går man inn i beskrivelsen av objektet og ser om det bør tas noen spesielle hensyn. Ved bruk av GPS, finnes det lister over koordinatene til hvert punkt (Vedlegg 4 og 5).

3.2.2 Forklaring til registreringene

Kulturminnetype: Beskrives etter begrepsapparatet til MiS-kulturminner (Figur 1, s. 17).

NIJOS sin veiledning til begrepsapparatet er vedlagt oppgaven (Vedlegg 3).

Reg.nr.: Nummerering har skjedd fortløpende etter hvert som jeg har skrevet inn registreringsskjemaene inn i database. Kulturminnene er omtalt i denne rekkefølgen. Liste over de forskjellige kulturminnene sortert etter kulturminnetype er vedlagt (Vedlegg 5).

Sikkerhet: Angir hvor sikker registrators tolkning av kulturminnetype er. Deles inn i sikker og usikker.

Gjenfinnbarhet: Angir om objektet er lett eller vanskelig gjenfinnbart.

Funnsted: Hvis funnstedet har et lokalt navn angis dette, hvis ikke er det kun satt inn en strek.

Beskrivelse: Ute i felt er det kun tatt med en kort beskrivelse av kulturminnet. Hvis ikke noe annet er nevnt, er størrelsen målt etter ytre synlige kant. På enkelt objekter er det supplert med historiske opplysninger.

For ytterligere generell beskrivelse av kulturminnetypene anbefales bøkene: Kulturminner og skogbruk (Follum & Jacobsen 1997) og Kulturmiljøvård i skogen – att känna och bevara våra kulturminnen (Skogsstyrelsen 1992).

Skogbildet: Beskriver kort hva slags treslag, tetthet, hogstklasse og vegetasjonstype det er på stedet objektet ligger. Dette er bedømt lokalt under registreringen og kan derfor avvike fra skogbruksplanen.

Artsnavn på planter er gjengitt i henhold til Norsk flora (Lid & Lid 1998). Vegetasjonstypene er gjengitt etter Barskogens vegetasjonstyper (Larsson *et al.* 1994).

Tiltak: Beskriver kort spesielle tiltak og hensyn i forbindelse med objektet.

Kart: Temakart over det registrerte området ligger som vedlegg til oppgaven (gjelder ikke digitalversjonen av oppgaven). Kartene er i målestokk 1:5000. Dette er samme målestokk som eiendommens driftsplankart, og gjør en eventuell sammenligning enklere.

Symbolbruken på temakartene er tilfeldig valgt. I en fargeutskrift ville symbolene skilt seg bedre fra hverandre, men på grunn av trykkekostnadene har jeg valgt å bruke kartene i svarthvitt.

På kartene er skogteiger tilhørende Gaard med rosa markeringstusj. Innmark er markert med blått.

I tillegg har jeg laget to oversiktskart i størrelse 1:25 000 som viser det registrerte området (Vedlegg 7 og 8).

3.2.3 Registrerte objekter

Kulturminnetype: Tjæremile

Reg.nr.: 1

(H. S. Hansen-Gaard © 2003)

Reg.nr.: 1

Sikkerhet: Sikker

Gjenfinnbarhet: Lett

Funnsted: -

Beskrivelse: Tjæremile med tydelig utgang/renne. Mila ligger i svakt hellende terreng. Det ble gjort funn av kullrester i selve gropa. Gropa har en rektangulær form og er 1,5 m x 2,5 m. Dybden er ca. 0,8 m. Det er oppkast av jord på sidene. Ytterste synlige ytterkant er 4 m x 4 m.

Skogbildet: Tjæremila ligger på ei hogstflate med 1 m høy foryngelse av både gran og furu (h.kl. I). Vegetasjonstypen er blåbærskog.

Tiltak: Rydding av vegetasjon på selve kulturminnet ble gjort under registrering. Kulturminnet bør merkes.

Kulturminnetype: **Tjæremile**

Reg.nr.: 2

(H. S. Hansen-Gaard © 2003)

Reg.nr.: 2

Sikkerhet: Sikker

Gjenfinnbarhet: Lett

Funnsted: -

Beskrivelse: To tjæremiler (groper) med mye kull i bunn og kanter. Gropene har en oval form og ligger en meter fra hverandre. Den minste er ca. 2,1 m i diameter og ca. 0,7 m dyp. Den største har en størrelse på ca. 3,7 m x 2,4 m og er 0,9 m dyp. Det er ikke noen markert jordvoll rund gropene, men det er to små jordhauger på sørsiden dem. Det er en svak markert utgang/renne fra begge gropene mot sørvest.

Skogbildet: Milene ligger i et bestand med tett h.kl. III furu, noe iblandet gran. Vegetasjonstypen er blåbærskog.

Tiltak: Det står 3 graner i gropene som bør fjernes. Kulturminnet bør merkes.

Kulturminnetype: **Tjæremile**

Reg.nr.: 3

(H. S. Hansen-Gaard © 2003)

Reg.nr.: 3

Sikkerhet: Sikker

Gjenfinnbarhet: Lett

Funnsted: -

Beskrivelse: Tjæremile. Det ble gjort funn av rester av kull i bunn og kanter. Den er 2,2 m i diameter og ca. 0,5 m dyp. Det er antydning til utgang/renne. Det finnes rester av en gammel, råttne stubbe midt i mila. Ut fra denne anslås det å være minst 150 år siden mila var i bruk.

Skogbildet: Mila ligger i et bestand med tett h.kl. III furu. Vegetasjonstypen er blåbærskog.

Tiltak: De to nærmeste furuene bør fjernes. Kulturminnet bør merkes.

Kulturminnetype: **Tjæremile**

Reg.nr.: 4

(H. S. Hansen-Gaard © 2003)

Reg.nr.: 4

Sikkerhet: Sikker

Gjenfinnbarhet: Lett

Funnsted: -

Beskrivelse: Stor tjæremile som delvis er ødelagt av hogst og markberedning. Det finnes stor mengder kullrester både i bunn og kanter. Det er laget en tydelig jordvoll rundt mila. Utgangen/renna er bred og tydelig. Selve mila er ca. 11 m i diameter og 0,8 m dyp. Utgangen er ca. 1 m bred og 6 m lang. Det finnes gamle råtne stubber i mila. Rundt mila er det flere små groper som antagelig er brukt som massetak.

Skogbildet: Mila ligger på ei markberedt hogstflate. Ingen foryngelse på registreringstidspunktet. Vegetasjonstypen er blåbærskog.

Tiltak: Holde foryngelse borte fra kulturminnet. Kulturminnet bør merkes.

Kulturminnetype: **Kullmile**

Reg.nr.: 5

(H. S. Hansen-Gaard © 2003)

Reg.nr.: 5

(H. S. Hansen-Gaard © 2003)

Reg.nr.: 5
Sikkerhet: Sikker
Gjenfinnbarhet: Lett
Funnsted: -

- Beskrivelse: Kullmile. En del av mila er ødelagt av fylkesvei 404 over Frysjøberget. I grøfteskjæringa langs veien ligger det mye kull i dagen (se nederste bilde). Mila har nok opprinnelig vært rektangulær. Størrelsen på det som er igjen er 7 m x 18 m. Det er flere groper rundt selve mila som antageligvis har vært massetak for tettemasse til mila.
- Skogbildet: Mila ligger delvis i skog og delvis i grøftekant. Skogsbestandet er blanding med gran og furu i h.kl. III. Langs grøftekanten er det en del kratt og vier.
- Tiltak: Rydding av kratt og små trær. Kulturminnet bør fristilles og merkes.

Kulturminnetype: **Tuft/ruin**

Reg.nr.: 6

(H. S. Hansen-Gaard © 2003)

Reg.nr.: 6

Sikkerhet: Usikker

Gjenfinnbarhet: Lett

Funnsted: -

Beskrivelse: Avlang grop som er steinsatt rundt. 1 stor stein danner det ene hjørnet, mens resten av kantene er laget av mindre steiner. Størrelsen er 2,3 m x 3,4 m. Dybden er ca. 0,6 m. Det ble ikke funnet noen rester av kull i gropa.

Skogbildet: Kulturminnet ligger i på grensen mellom to bestand med tett furu h.kl. II og III. Vegetasjonstypen er bærlyngskog.

Tiltak: Forsiktighet ved tynning. Man kan evt. fjerne mose og vegetasjon slik at kulturminnet blir tydeligere og få en bedre sikkerhet på kulturminnets art. Kulturminnet bør merkes.

Kulturminnetype: **Fangstgrop**

Reg.nr.: 7

(H. S. Hansen-Gaard © 2003)

Reg.nr.: 7

Sikkerhet: Sikker

Gjenfinnbarhet: Lett

Funnsted: Tresneppen

Beskrivelse: Fangstgrop for elg. Gropa er sirkulær og har en traktformet nedskjæring. Størrelsen er ca. 7 m i diameter og 1,5 m dyp. Det ble ikke gjort funn av kullrester. Noe vegetasjon på kantene. Ei mindre bjørk vokser i midten av gropa. Kulturminnet er merket som fornminne av Grue kommune i 1997 med en hvit, liten pøle.

Skogbildet: Kulturminnet ligger på en furumo, h.kl. IV/V. Vegetasjonstypen er bærlyngskog.

Tiltak: Fjerne bjørk i midten av kulturminnet. Den andre vegetasjonen rundt kulturminnet ble fjernet ved registrering. Kulturminnet bør merkes bedre.

Kulturminnetype: **Fangstgrop**

Reg.nr.: 8

(H. S. Hansen-Gaard © 2003)

Reg.nr.: 8

Sikkerhet: Sikker

Gjenfinnbarhet: Lett

Funnsted: Tresneppen

Beskrivelse: Fangstgrop for elg. Gropa er sirkulær og har en traktformet nedskjæring. Størrelsen er ca. 6,5 m i diameter og 1 m dyp. Bunnen er mer rektangulær. Det ble ikke gjort funn av kullrester. Det vokser en del mindre trær på kanten av gropa. Kulturminnet er merket som fornminne av Grue kommune i 1997 med en hvit, liten påle.

Skogbildet: Kulturminnet ligger i et tett furubestand h.kl. IV. Vegetasjonstypen er bærlyngskog.

Tiltak: Kulturminnet bør merkes og fristilles ved at de nærmeste trærne fjernes.

Kulturminnetype: **Gård/plass/seter**

Reg.nr.: 9

(H. S. Hansen-Gaard © 2003)

Reg.nr.: 9

(H. S. Hansen-Gaard © 2003)

Reg.nr.: 9

(H. S. Hansen-Gaard © 2003)

Reg.nr.:	9
Sikkerhet:	Sikker
Gjenfinnbarhet:	Lett
Funnsted:	Torderudsætra
Beskrivelse:	Gammel setervoll med ryddningsrøys (øverste bilde). Den ligger på andre siden (nordsiden) av fylkesvei 404 enn der dagens sæter ligger. Rester etter gammel smie, hvor smiavlen (oppmuret rektangel av stein) står fremdeles (midterste bilde). Størrelsen på denne er 1,8 m x 2,4 m, høyden er 0,7 m. På området er det også et massetak med størrelse 2,5 m x 2 m og dybde 0,6 m (nederste bilde). Her tok man antageligvis ut sand for strø til kuene fjøset¹¹.
Skogbildet:	Området er tydelig preget av beiting. Sætervollen er delvis gjengrodd med furu, bjørk og en del einer.
Tiltak:	Kun generelle hensyn ved skogsdrift i nabobestand. Området bør merkes.

¹¹ Hans Petter Hansen-Gaard har blitt fortalt av sin far at det var vanlig å bruke sand til strø i fjøset.

Kulturminnetype: **Tuft/ruin**

Reg.nr.: 10

(H. S. Hansen-Gaard © 2003)

Reg.nr.: 10

(H. S. Hansen-Gaard © 2003)

Reg.nr.: 10
Sikkerhet: Sikker
Gjenfinnbarhet: Lett
Funnsted: Taterbrenna

- Beskrivelse: Rester etter gammel koie. Rektangulær grop med vegger av stablet stein. Tydelige rester etter ildsted og røykutgang (nederste bilde). Inngangen inn i koia vises. Ytre mål koie: 4,3 m x 5,5 m, Dybde 0,6 m. Bredde inngang: 0,7 m. Ildsted: Bredde: 0,5 m. Høyde: 0,6 m. Kulturminnet ligger i svakt nordvendt helling. En del trær på kanten av gropa.
- Koia har antageligvis gått i ett med terrenget og hatt et tak laget av smått rundvirke med jord og torv på toppen. Koia er oppført etter 1537 og er derfor ikke fredet etter kulturminneloven¹².
- Tuften er antageligvis restene etter Mølleperkoia. Johannes Nytorpet f. Svenningsen 1865, og som bodde i Torderudsætra, påviste restene etter ei koie som han kalte dette til Helge Hansen rundt 1940¹³.
- Skogbildet: Furu h.kl. IV. Vegetasjonstypen er bærlyngskog.
- Tiltak: De nærmeste trærne fjernes. En del av mosen og vegetasjonen på steinene rundt ildstedet ble fjernet ved registrering. Dette bør gjøres for resten av koia også. Kulturminnet bør merkes.

¹² Muntlig kilde: Arkeolog Egil Aas, Skogsvårdsstyrelsen Värmland – Örebro, etter befarng 13.06.04.

¹³ Muntlig kilde: Hans Petter Hansen-Gaard.

Kulturminnetype: **Fangstgrop**

Reg.nr.: 11

(H. S. Hansen-Gaard © 2003)

Reg.nr.:	11
Sikkerhet:	Sikker
Gjenfinnbarhet:	Lett
Funnsted:	Taterbrenna
Beskrivelse:	Sirkulær grop med rektangulær bunn. Det ble ikke gjort funn av kullrester. Gropa er 7 m i diameter, bunnen er 1,8 m x 1 m. På det dypeste er gropa 0,8 m dyp. Det står noen trær på kanten av gropa. Kulturminnet er merket som fornminne av Grue kommune i 1997 med en hvit, liten påle.
Skogbildet:	Furu h.kl. IV. Vegetasjonstypen er bærlyngskog.
Tiltak:	De nærmeste trærne fjernes. Kulturminnet bør merkes.

Kulturminnetype: **Fangstgrop**

Reg.nr.: 12

(H. S. Hansen-Gaard © 2003)

Reg.nr.:	12
Sikkerhet:	Sikker
Gjenfinnbarhet:	Lett
Funnsted:	Tresneppen
Beskrivelse:	Sirkulær grop med rektangulær bunn. Det ble ikke gjort funn av kullrester. Gropa er 4,2 m i diameter, bunnen er 1,4 m x 1 m. På det dypeste er gropa 0,9 m dyp. Kulturminnet er merket som fornminne av Grue kommune i 1997 med en hvit, liten p�le.
Skogbildet:	Kulturminnet er i et glissent furubestand, h.kl. III/IV. Vegetasjonstypen er blåbærskog.
Tiltak:	Ingen spesielle skjøtselstiltak. Kulturminnet bør merkes.

Kulturminnetype: **Tjæremile**

Reg.nr.: 13

(H. S. Hansen-Gaard © 2003)

Reg.nr.: 13

Sikkerhet: Sikker

Gjenfinnbarhet: Lett

Funnsted: -

Beskrivelse: Tjæremile. Sirkulærgrop, ca. 12 m i diameter i ytterste kant. Dybden er 1,3 m. Gropa har en tydelig markert utgang/renne med lengde 5,5 m. Mange små groper rundt mila som antagelig er massetak. Det står en del større trær på kanten av mila.

Skogbildet: Kulturminnet er i et tett furubestand, h.kl. III. Vegetasjonstypen er blåbærskog.

Tiltak: Fjerne de nærmeste trærne. Kulturminnet bør merkes.

Kulturminnetype: **Kullmile**

Reg.nr.: 14

Sikkerhet: Sikker

Gjenfinnbarhet: Lett

Funnsted: Tjirugravholen (Tjæregravholen)

Beskrivelse: Kullmile. Markert sirkelrund forhøyning, ca. 10 m i diameter. Høyden er ca. 1 m på det høyeste i forhold til terrenget rundt. Selve milebunnen er helt flat. Mila ligger i vei/grøftekant på østsiden av Surstadveien.

Skogbildet: Orekratt på selve mila. Bestand av gran h.kl. III i bak kant av mila. Vegetasjonstypen er blåbærskog.

Tiltak: Rydde mila for kratt, de nærmeste granene bør også fjernes. Kulturminnet bør merkes.

Kulturminnetype: **Kullmile**

Reg.nr.: 15

(H. S. Hansen-Gaard © 2003)

Reg.nr.: 15

Sikkerhet: Sikker

Gjenfinnbarhet: Lett

Funnsted: -

Beskrivelse: Kullmile. Markert sirkelrund forhøyning, ca. 12 m i diameter. Høyden er ca. 0,5 m. Det er tydelig markert at man har tatt masse rundt mila for å bygge en flat milebunn. Kullmila ligger rett ovenfor Sætergrenda.

Skogbildet: Mila ligger i et bestand med tett furu h.kl. III. Det er lite med gjenvekst på selve mila. Vegetasjonstypen er blåbærskog.

Tiltak: Forsiktighet ved tynning. Kulturminnet bør merkes.

Kulturminnetype: **Tjæremile**

Reg.nr.:	16
Sikkerhet:	Sikker
Gjenfinnbarhet:	Vanskelig
Funnsted:	-
Beskrivelse:	3 små tjæremiler. Alle har en diameter på ca. 1,5 m og en dybde på 0,3 m. 1 har tydelig utgang. Det forekommer kullrester i alle tre.
Skogbildet:	Milene ligger i et bestand med furu h.kl. IV. Terrenget er spesielt kulete med mange små groper. Dette er antageligvis gamle rotvelter, samt at området er preget av barns lek gjennom tidene.
Tiltak:	Ingen spesielle. Tjæremilene er vanskelige å finne, og det vil være vanskelig å ta spesielle hensyn til de når det gjelder skogsdrift.

Kulturminnetype: **Tjæremile**

Reg.nr.: 17

Sikkerhet: Sikker

Gjenfinnbarhet: Vanskelig

Funnsted: Gårdsætern

Beskrivelse: Avlang grop, er delvis fylt igjen. Er vanskelig å se i terrenget. Dette har vært en såkalt langmile¹⁴. Follum & Jacobsen (1997) kaller dette for en tjæregrav.

Skogbildet: Bestand av furu h.kl. IV. Vegetasjonstypen er bærlyngskog.

Tiltak: Ingen spesielle.

¹⁴ Mila er påvist av Sverre Sæthern f. 1932. Han husker at den var i bruk da han var barn, rundt 1935. Det er han som karakteriserte den som en langmile.

Kulturminnetype: **Steinbrudd**

Reg.nr.: 18

(H. S. Hansen-Gaard © 2003)

Reg.nr.: 18

Sikkerhet: Sikker

Gjenfinnbarhet: Lett

Funnsted: -

Beskrivelse: En stor stein som det er meislet ut store steinblokker med minborer. Det ligger igjen noen blokker rundt steinen.

Skogbildet: Bestand av tett furu h.kl. III. Vegetasjonstypen er bærlyngskog.

Tiltak: Oppkvisting rundt steinen. Kulturminnet bør merkes.

Kulturminnetype: **Annet teknisk/industrielt kulturminne**

Reg.nr.: 19

Sikkerhet: Sikker

Gjenfinnbarhet: Lett

Funnsted: -

Beskrivelse: Massetak. To stor groper som er gravd inn i terrenget. Omkretsen er ca. 15 m. Det er en tydelig utkjøringsvei mellom dem.

Skogbildet: Bestand av tett gran h.kl. III. Vegetasjonstypen er blåbærskog.

Tiltak: Ingen. Kulturminnet bør merkes.

Kulturminnetype: **Annet ferdselsminne**

Reg.nr.: 20

(H. S. Hansen-Gaard © 2003)

Reg.nr.: 20

(H. S. Hansen-Gaard © 2003)

Reg.nr.: 20
Sikkerhet: Sikker
Gjenfinnbarhet: Lett
Funnsted: -

- Beskrivelse: Hvilestein. Brukt av Sæter-finnen¹⁵ da han bar rug ned fra rugbrenna (reg.nr 22) og ned til Sætergrenda. Steinen ble vist av Johan Kjellgren¹⁶ til Hans Petter Hansen-Gaard. Steinen er ca. 25 cm høy, og er plan på toppen. Sitteflate er 20 cm x 30 cm. Det er mye vegetasjon på kantene rundt steinen. Vegetasjonen tyder på steinen har vært høyere.
- Skogbildet: Tett gran/furu h.kl. II. Vegetasjonstypen er blåbærskog. Vegetasjonen er sterkt preget av gress og smyle.
- Tiltak: Steinen bør merkes.

¹⁵ Sæter-finnen var antagelig tippoldefar til Sverre Sæthern f. 1932, og hadde fornavn Johan eller Johannes.
Kilde: Sverre Sæthern.

¹⁶ Han var ansatt som skogsarbeider på Gaard i over 50 år og bodde i området.

Kulturminnetype: **Annet teknisk/industrielt kulturminne**

Reg.nr.: 21

Sikkerhet: Sikker

Gjenfinnbarhet: Lett

Funnsted: -

Beskrivelse: Massetak. Område med mange groper. Ikke kullrester. Området er ca. 20 m x 50 m = 1 daa. Området kan karakteriseres som et ”månelandskap”.

Skogbildet: Bestand av tett gran h.kl. III. Vegetasjonstypen er blåbærskog.

Tiltak: Ingen. Kulturminnet bør merkes.

Kulturminnetype: **Dyrkingspor**

Reg.nr.: 22
Sikkerhet: Sikker
Gjenfinnbarhet: Vanskelig
Funnsted: Svegbråtån

Beskrivelse: Rugbrenne. Område som har blitt brent og dyrket rug på. Det var fortellinger/sagn om at det hadde vært drevet svedjebruk i området. Dette ble bekreftet da området ble markberedt for 15–20 år siden. GPS-punktet i registreringen er tatt midt i området. Størrelsen på hele området er ca. 2-3 daa. Det er vanskelig å finne området i dag da kullrestene ikke er synlige i dagen.

Skogbildet: Området ligger innenfor et bestand av tett furu h.kl. II. Vegetasjonstypen er bærlyngskog.

Tiltak: Ingen.

Kulturminnetype: **Grensemerke**

Reg.nr.: 23

(H. S. Hansen-Gaard © 2003)

Reg.nr.: 23

Sikkerhet: Sikker

Gjenfinnbarhet: Lett

Funnsted: Hullfurua

Beskrivelse: Grensestolpe mellom Gaards-teig og Bredesen-Opset. Det er laget et hull i den som skogsarbeideren bandt hesten sin i. Grensestolpen har gitt det lokale navnet Hullfurua. Stolpen er markert med 3 hakk for å vise at den står i teig nr. 3.

Skogbildet: Tett furu h.kl. II/III. Vegetasjonstypen er bærlyngskog.

Tiltak: Ingen. Stolpen kommer ikke til å stå så mange år til pga. råte.

Kulturminnetype: **Veimerke**

Reg.nr.: 24

(H. S. Hansen-Gaard © 2003)

Reg.nr.: 24

Sikkerhet: Sikker

Gjenfinnbarhet: Lett

Funnsted: -

Beskrivelse: Rodestein. Størrelse: 77 cm x 30 cm x 10 cm. Har hatt påmalt med svart inskripsjonen: Teppen No. I tillegg var det et nummer som anga strekningen den sto på ¹⁷. Steinen ligger nå i Torderudsætra, men skal opprinnelig stå langs fylkesvei 404. GPS-punktet angir den opprinnelige plassering rodesteinen hadde.

Skogbildet: Veikant.

¹⁷ Muntlig kilde: Hans Petter Hansen-Gaard.

Tiltak: Steinen bør settes i stand og påmåles den riktige inskripsjonen. Man bør forsøke å finne riktig nummer som har vært på steinen. Jeg har gått igjennom deler av kommunens veiprotokoll fra ca. 1850 til 1960. Den aktuelle veien ble nevnt flere ganger uten at navnet Teppen kom frem.

Steinen settes på plass på sitt opprinnelige sted. Husk at den må settes så langt fra veikant at den ikke skades når det blir utført kantslått langs veien.

Kulturminnetype: **Gård/plass/seter**

Reg.nr.: 25

Sikkerhet: Sikker

Gjenfinnbarhet: Lett

Funnsted: Torderudsetra

Beskrivelse: Grop i bakken. Rester etter en gammel kjeller. Størrelse: 3 m x 3,5 m. Det ligger ei steinrøys 9 m sørøst for denne kjelleren. Dette er antageligvis rester etter de gamle sæterhusene som skal ha ligget lenger lenger syd enn det de gjør i dag. Gropa har blitt brukt som skrotyfylling på 1950- og 60-tallet.

Skogbildet: Kulturminnet ligger i kanten av et bestand med gran h.kl. IV/V og dagens sætervoll.

Tiltak: Fjerne vegetasjonen rundt og på kjelleren, samt å fjerne alt skrotyet i gropa. Man bør undersøke området mer.

Kulturminnetype: **Tuft/ruin**

Reg.nr.: 26

Sikkerhet: Usikker

Gjenfinnbarhet: Lett

Funnsted: Torderudsetra

Beskrivelse: Tuft/ruin. Markert firkant i terrenget. I vestenden er det en liten haug som inneholder kullrester. Det er laget en markering dette stedet på et kart fra 1925.

Skogbildet: Gran h.kl. IV. Vegetasjonstypen er blåbærmark.

Tiltak: Forsiktighet ved hogst. Kulturminnet bør merkes.

Kulturminnetype: **Annet teknisk/industrielt kulturminne**

Reg.nr.: 27
Sikkerhet: Sikker
Gjenfinnbarhet: Lett
Funnsted: Køllabånn

Beskrivelse: Massetak. Mange groper/uttak av masse på begge sider av veien. Antagelig er massen brukt både til kullmile og som masse til vegbygging. Det er antagelig ei kullmile midt i dagens fylkesvei 404. Navnet Køllabånn på funnstedet er lite brukt, men ble benyttet av de gamle som arbeidet i skogen¹⁸.

Skogbildet: Sør for veien er det hogstflate h.kl. I. Nord for veien er det et tett blandingsbestand av gran og furu h.kl. III/IV.

Tiltak: Forsiktighet ved markberedning.

¹⁸ Muntlig kilde: Hans Petter Hansen-Gaard

Kulturminnetype: **Tjæremile**

Reg.nr.: 28

Sikkerhet: Sikker

Gjenfinnbarhet: Lett

Funnsted: -

Beskrivelse: Tjæremile. Sirkelformet grop, 4 m i diameter og 0,6 m dyp. Det er mye kullrester. Det står en del mindre grantrær i kulturminnet.

Skogbildet: Furumo, h.kl. V. Vegetasjonstypen er bærlyngskog.

Tiltak: Kulturminnet fristilles og merkes.

Kulturminnetype: **Tjæremile**

Reg.nr.: 29

Sikkerhet: Sikker

Gjenfinnbarhet: Lett

Funnsted: -

Beskrivelse: Tjæremile. Sirkelformet grop liggende i skråning. Det er en tydelig utgang/renne. Gropa har en diameter på 1,2 m, og dybde 0,7 m. Det finnes en god del kullrester i gropa.

Skogbildet: Glissen furumo, h.kl. V. Vegetasjonstypen er bærlyngskog.

Tiltak: Kulturminnet fristilles ved at de nærmeste trærne fjernes. Kulturminnet merkes.

Kulturminnetype: **Annet bosetningspor**

Reg.nr.: 30

Sikkerhet: Sikker

Gjenfinnbarhet: Lett

Funnsted: -

Beskrivelse: Brønn. Kulturminnet består av betongringer som ble nedlagt på 1950-tallet. Til kulturminnet tilhører også et nedgravd rør som går fra brønnen og ned til Gaardsætern. Det er denne eiendommen som eier brønnen. Rørgata er lite synlig i dag. Eier i dag er Edith Sæthern.

Skogbildet: Tett furu h.kl. III. Vegetasjonstypen er bærlyngskog vekselvis med blåbærskog.

Tiltak: Kulturminnet bør merkes. Markberedning må unngås der rørgata ligger.

Kulturminnetype: **Tjæremile**

Reg.nr.:	31
Sikkerhet:	Sikker
Gjenfinnbarhet:	Lett
Funnsted:	Tjirugravholen (Tjæregravholen)
Beskrivelse:	Tjæremiler. Område med 5 stykker på vestsiden av Surstadveien. Alle ligger oppå den samme holen. 2 er veldig tydelige. Størrelsen varierer fra 1 m til 1,5 m i diameter. Alle inneholder rester etter fint kull.
Skogbildet:	Tett furu h.kl. III. Vegetasjonstypen er røsslyng-blokkebærskog.
Tiltak:	Kulturminnet bør merkes før en evt. tynning.

Kulturminnetype: **Kullgrop**

Reg.nr.: 32

(H. S. Hansen-Gaard © 2003)

Reg.nr.: 32

(H. S. Hansen-Gaard © 2003)

Reg.nr.: 32

(H. S. Hansen-Gaard © 2003)

- Reg.nr.: 32
- Sikkerhet: Usikker
- Gjenfinnbarhet: Lett
- Funnsted: Tjirugravholen (Tjæregravholen)
- Beskrivelse: 3 groper, 1-1,3 m dype. 2 stykk er sirkelrunde med diameter 3 m. 1 er rektangulær, 2 m x 3 m. Funn av forholdsvis store kullrester, flere av bitene var 6 cm x 6 cm. Gropene er antageligvis kullgroper.
- Skogbildet: Den ene gropa ligger i kanten av ei kraftlinje, de to andre ligger i h.kl. II gran. Vegetasjonstypen er bærlyngskog.
- Tiltak: Kulturminnene bør fristilles og merkes.

Kulturminnetype: **Tjæremile**

Reg.nr.: 33

Sikkerhet: Sikker

Gjenfinnbarhet: Vanskelig

Funnsted: -

Beskrivelse: Tjæremile med utgang/renne. Litt kullrester i selve mila. Det er ikke kullrester i grunnen ellers. Størrelsen er 1 m i diameter og 0,4 m dyp. Tjæremila ligger i hellende terreng. Kulturminnet ligger akkurat på grensen mot Dag Brede sen Opset sin skog.

Skogbildet: Furubestand i h.kl. III/IV, med mindre gran som undervegetasjon. Vegetasjonstypen er bærlyngskog.

Tiltak: Forsiktighet ved hogst. Kulturminnet bør merkes.

Kulturminnetype: **Tjæremile**

Reg.nr.: 34

Sikkerhet: Sikker

Gjenfinnbarhet: Lett

Funnsted: -

Beskrivelse: Tjæremile. Grop med utgang/renne. Gropa har en diameter på ca. 1,3 m. Kullrester like under humuslaget. Ellers i området er det rester etter skogbrann (kullrester) 20 cm under mineraljordsjiktet.

Skogbildet: Furubestand i h.kl. IV. Vegetasjonstypen er bærlyngskog.

Tiltak: Forsiktighet ved hogst. Kulturminnet bør merkes.

Kulturminnetype: **Tjæremile**

Reg.nr.: 35

Sikkerhet: Sikker

Gjenfinnbarhet: Lett

Funnsted: -

Beskrivelse: Tjæremile. Avlang grop med størrelse 2 m x 0,75 m. Kullrester like under humuslaget. Ellers i området er det rester etter skogbrann (kullrester) 20 cm under mineraljordsjiktet.

Skogbildet: Furubestand i h.kl. IV. Vegetasjonstypen er bærlyngskog.

Tiltak: Forsiktighet ved hogst. Kulturminnet bør merkes.

Kulturminnetype: **Tjæremile**

Reg.nr.:	36
Sikkerhet:	Sikker
Gjenfinnbarhet:	Lett
Funnsted:	-
Beskrivelse:	Tjæremile. Sirkulær grop, ca. 1 m i diameter. Dybden er ca. 0,4 m. Kullrester like under humuslaget. Ellers i området er det rester etter skogbrann (kullrester) 20 cm under mineraljordsjiktet.
Skogbildet:	Furubestand i h.kl. IV. Vegetasjonstypen er bærlyngskog.
Tiltak:	Forsiktighet ved hogst. Kulturminnet bør merkes.

Kulturminnetype: **Tjæremile**

Reg.nr.: 37

Sikkerhet: Sikker

Gjenfinnbarhet: Lett

Funnsted: -

Beskrivelse: Tjæremile. Sirkulær grop, ca. 1m i diameter. Dybden er ca. 0,3 m.
Kullrester like under humuslaget. Ellers i området er det rester etter skogbrann (kullrester) 20 cm under mineraljordsjiktet.

Skogbildet: Furubestand i h.kl. IV. Vegetasjonstypen er bærlyngskog.

Tiltak: Forsiktighet ved hogst. Kulturminnet bør merkes.

Kulturminnetype: **Tjæremile**

Reg.nr.: 38

Sikkerhet: Sikker

Gjenfinnbarhet: Lett

Funnsted: -

Beskrivelse: Tjæremile. Sirkulær grop, ca. 1 m i diameter. Dybden er ca. 0,3 m. Kullrester like under humuslaget. Ellers i området er det rester etter skogbrann (kullrester) 20 cm under mineraljordsjiktet.

Skogbildet: Furubestand i h.kl. IV. Vegetasjonstypen er bærlyngskog.

Tiltak: Forsiktighet ved hogst. Kulturminnet bør merkes.

Kulturminnetype: **Tjæremile**

Reg.nr.: 39

Sikkerhet: Sikker

Gjenfinnbarhet: Lett

Funnsted: -

Beskrivelse: Tjæremile. Sirkulær grop, ca. 1 m i diameter. Dybden er ca. 0,3 m. Kullrester like under humuslaget. Ellers i området er det rester etter skogbrann (kullrester) 20 cm under mineraljordsjiktet.

Skogbildet: Furubestand i h.kl. IV. Vegetasjonstypen er bærlyngskog.

Tiltak: Forsiktighet ved hogst. Kulturminnet bør merkes.

Kulturminnetype: **Tjæremile**

Reg.nr.: 40

Sikkerhet: Sikker

Gjenfinnbarhet: Lett

Funnsted: -

Beskrivelse: Tjæremile. Sirkulær grop, ca. 1 m i diameter. Dybden er ca. 0,4 m. Kullrester like under humuslaget. Ellers i området er det rester etter skogbrann (kullrester) 20 cm under mineraljordsjiktet.

Skogbildet: Furubestand i h.kl. IV. Vegetasjonstypen er bærlyngskog.

Tiltak: Forsiktighet ved hogst. Kulturminnet bør merkes.

Kulturminnetype: **Tjæremile**

Reg.nr.: 41

Sikkerhet: Sikker

Gjenfinnbarhet: Lett

Funnsted: -

Beskrivelse: Tjæremile. Sirkulær grop, ca. 1 m i diameter. Dybden er ca. 0,4 m. Kullrester like under humuslaget. Ellers i området er det rester etter skogbrann (kullrester) 20 cm under mineraljordsjiktet.

Skogbildet: Furubestand i h.kl. IV. Vegetasjonstypen er bærlyngskog.

Tiltak: Forsiktighet ved hogst. Kulturminnet bør merkes.

Kulturminnetype: **Tjæremile**

Reg.nr.: 42

Sikkerhet: Sikker

Gjenfinnbarhet: Lett

Funnsted: -

Beskrivelse: Tjæremile. Sirkulær grop, ca. 1 m i diameter. Dybden er ca. 0,3 m. Kullrester like under humuslaget. Ellers i området er det rester etter skogbrann (kullrester) 20 cm under mineraljordsjiktet.

Skogbildet: Furubestand i h.kl. IV. Vegetasjonstypen er bærlyngskog.

Tiltak: Forsiktighet ved hogst. Kulturminnet bør merkes.

Kulturminnetype: **Steinbrudd**

Reg.nr.: 43

(H. S. Hansen-Gaard © 2003)

Reg.nr.: 43

(H. S. Hansen-Gaard © 2003)

Reg.nr.: 43

(H. S. Hansen-Gaard © 2003)

Reg.nr.: 43

(H. S. Hansen-Gaard © 2003)

Reg.nr.: 43

(H. S. Hansen-Gaard © 2003)

Reg.nr.:	43
Sikkerhet:	Sikker
Gjenfinnbarhet:	Lett
Funnsted:	-
Beskrivelse:	Steinbrudd i stor stein. Bautasteinen som er reist til markering for 100-årsdagen for kirkebrannen i Grue i 1822 ble hogd ut her ¹⁹ . Bautasteinen står i dag utenfor Grue kirke. Når den ble hogd ut knakk emnet i to, slik at det ligger igjen en del av bautaen i skogen. Det sitter også igjen minborer i steinen (se bilde nr. 2, dette reg.nr.).
Skogbildet:	Furubestand i h.kl. IV. Vegetasjonstypen er bærlyngskog.
Tiltak:	Forsiktighet ved hogst. Kulturminnet bør merkes.

¹⁹ Muntlig kilde: Hans Petter Hansen-Gaard

Kulturminnetype: **Tjæremile**

Reg.nr.: 44
Sikkerhet: Sikker
Gjenfinnbarhet: Lett
Funnsted: Snuruholen

Beskrivelse: Tjæremiler. Samling av 11 tjæremiler. Ei mile ligger på skogteigen til Eriksmoen. 10 av tjæremilene ligger på østsiden av Snuruholen, mens ei ligger på vestsiden. Alle milene har en avlang form, de største har en størrelse på 2 m x 1 m, og en dybde på 0,5 m. Det er kullrester i alle milene.

Skogbildet: Variert og flersjiktet blandingsskog med gran furu og lauv.
Vegetasjonstypen er bærlyngskog.

Tiltak: Forsiktighet ved hogst. Kulturminnet bør merkes.

Kulturminnetype: **Tuft/ruin**

Reg.nr.: 45

Sikkerhet: Sikker

Gjenfinnbarhet: Lett

Funnsted:

Beskrivelse: Tuft/ruin. Omriss av koie laget i stein. Mye kullrester på visse steder. Det markert i terrenget der som inngangen til koia har vært. Tuften ligger på en liten høyde. Koia er inntegnet på et kart over Torderud skog fra 1881, og er merket med Kalnæskojen.

Skogbildet: Tett blandingskog med gran og furu i h.kl. IV. Vegetasjonstypen er bærlyngskog.

Tiltak: Fjerne vegetasjon og mose. Kulturminnet bør merkes.

Kulturminnetype: **Historie/tro/tradisjon med synlige spor**

Reg.nr.: 46

Sikkerhet: Sikker

Gjenfinnbarhet: Lett

Funnsted:

Beskrivelse: Oppkomme. Har vært drikkeplass for veifarende. Man ser at det har vært gravd her for å bedre vanntilsiget. Oppkommet ligger ca. 5 m fra den gamle veikanten etter fylkesvei 404.

Skogbildet: Tett bestand med gran og furu i h.kl. III. Vegetasjonstypen er blåbærskog.

Tiltak: Restaurere og grave ut slik at vanntilsiget blir bedre. Kulturminnet bør merkes.

Kulturminnetype: **Torvtak**

Reg.nr.: 47-56

(H. S. Hansen-Gaard © 2003)

Reg.nr.: 47-56

(H. S. Hansen-Gaard © 2003)

Reg.nr.: 47-56

(H. S. Hansen-Gaard © 2003)

Reg.nr.: 47-56

(H. S. Hansen-Gaard © 2003)

Reg.nr.: 47-56

(H. S. Hansen-Gaard © 2003)

Reg.nr.: 47-56

(H. S. Hansen-Gaard © 2003)

Reg.nr.: 47-54
Sikkerhet: Sikker
Gjenfinnbarhet: Lett
Funnsted: Dagsåsmyra

Beskrivelse: Torvtak med rester etter torvhus. Det er husene som er markert med GPS-punkter og står på kartet. Noen av husene er halvveis stående, mens andre er det bare noen enkle rester igjen av. Størrelsen på husene har vært 4 m x 4 m. I alt er det registrert 8 torvhus på Gaardskog. På naboeiendom står det et nesten intakt torvhus. I tillegg finnes det rester etter ”tørkestativ” for torv. Selve torvtaket viser seg som 0,5 m dypt uttak i myra.

Torvtaket startet på Dagsåsmyra i 1905²⁰, da som et torvstrølag med gårdsbruk i nærområdet som andelhavere. Torvtak og torvhus tilknyttet Gaard var i bruk frem til ca. 1955.

Skogbildet: Myr med furu på ryggen mellom torvtakene.

Tiltak: Ingen spesielle.

²⁰ Kartet ”Rids over Dagsaasmyren” er signert i 1905. Dette er trolig laget til oppstarten av torvtaket.

Kulturminnetype: **Tuft/ruin**

Reg.nr.: 55

(H. S. Hansen-Gaard © 2003)

Reg.nr.: 55
Sikkerhet: Sikker
Gjenfinnbarhet: Lett
Funnsted: Elsamensjordet

Beskrivelse: Rester etter kjeller. Innvendige mål: 2,3 m x 2,6 m. Dybde 1 m. Det er en tydelig utgang/åpning. På oversiden av kjelleren er det en grøft for å drenere bort vannet.

Her har det vært et småbruk eller husmannsplass. Stedet er omtalt som Erlandsrud²¹, Elsrud²², Ellsrud²³. Skogteigen tuftene ligger i kalles Elsamensjodet i dagligtale²⁴. Elserud brukes i dag om en plass lenger ned. Stedet er ikke utskilt verken på det økonomiske kartverket fra 1790 eller dagens kartverk. Dette tyder på at det ble skilt i fra Gaard etter 1790 og lagt ned før dagens oppmåling. Helge Hansen hadde blitt fortalt av sin far Hans

²¹ Kilde: Grue kirkebok 1864 – 1873. Opptrykk. Utgitt av Solør Slektshistorielag, 2000.

²² Kilde: Emigrantsprotokoller 1 – 7 Christiania 1868 – 1881, med register. Opptrykk. Utgitt av Solør Slektshistorielag, 2000.

²³ Kilde: Brev fra Andreas Høgaasen til Grue jordstyre av 9.8.1944, der han søker om hjelp til kjøp av plassen Ellsrud tilhørende Hans Hansen.

²⁴ Muntlig kilde: Hans Petter Hansen-Gaard.

Hansen at de som bodde der reiste til Amerika²⁵, og bare en enstøing ble igjen. Han tok senere selvmord og etter det har plassen bare forfalt og blitt borte²⁶. Emigrantsprotokoller 1 – 7 Christiania 1868 – 1881²² bekrefter at Sven Hansen Elsrud, 19år, og Arne Hansen Elsrud, 17 år, reiste fra Grue til Austin, USA, den 31.5.1872. Stedet er ikke nevnt i folketellinga i 1801. I folketellinga for 1865 er stedet nevnt som Erlandsrud, mens i folketellinga for 1875 finnes det ikke spor av stedet²⁷.

- Skogbildet: Bestand av gran med noe furu, h.kl IV/V. Vegetasjonstypen er blåbærskog.
- Tiltak: Fjerne trær på kanten av kjelleren. Området bør merkes.

²⁶ Muntlig kilde: Hans Petter Hansen-Gaard. Han ble vist plassen på 1950-tallet av sin far Helge Hansen.

²⁷ Kilde: Folketellingene i 1801, 1865 og 1875. Arkivverket – Digitalarkivet. www.digitalarkivet.no

Kulturminnetype: **Tuft/ruin**

Reg.nr.: 56
Sikkerhet: Sikker
Gjenfinnbarhet: Lett
Funnsted: Elsamensjordet

Beskrivelse: Hustuft, antageligvis etter hovedhus. Man ser tydelig omriss av grunnmuren. Man ser rester etter ovn (peisrøys). Innenfor grunnmuren er det ei lita grop, som trolig er brukt som en liten kjeller. Grunnmuren er 7 m x 8,3 m. Peisrøysa er ca. 2 m i diameter.

Se ellers beskrivelse på reg. nr. 55.

Skogbildet: Bestand av gran med noe furu, h.kl. IV/V. Vegetasjonstypen er blåbærskog.

Tiltak: Ingen spesielle.

Kulturminnetype: **Grop med ukjent funksjon**

Reg.nr.: 57
Sikkerhet: Usikker
Gjenfinnbarhet: Lett
Funnsted: Elsamensjordet

Beskrivelse: Grop med ukjent funksjon. Størrelsen er 2,2 m i diameter og dybde 0,5 m.
Gropa er sirkulær, og det finnes ingen antydning til kullrester i den.

Se ellers beskrivelse på reg. nr. 55.

Skogbildet: Bestand av gran, h.kl. IV/V, med noe furu. Vegetasjonstypen er blåbærskog.

Tiltak: Ingen spesielle.

Kulturminnetype: **Dyrkningsspor**

Reg.nr.: 57 - 69
Sikkerhet: Sikker
Gjenfinnbarhet: Lett
Funnsted: Elsamensjordet

Beskrivelse: Reg.nr.: 58: Ryddningsrøys. Størrelse: 8,5 m x 5 m.
Reg.nr.: 59: Ryddningsrøys. Størrelse: 10,5 m x 6 m. Røysa danner ytterkant av det området som er ryddet.
Reg.nr.: 60: Ryddningsrøys. Størrelse: 4 m x 2 m. Røysa er lagt mot en kjempestein.
Reg.nr.: 61: Ryddningsrøys. Størrelse: 2 m x 5 m.
Reg.nr.: 62: Ryddningsrøys. Størrelse: 4,2 m x 5 m.
Reg.nr.: 63: Ryddningsrøys. Størrelse: 4 m x 2 m.
Reg.nr.: 64: Ryddningsrøys. Det ligger to like store røyser inntil hverandre. Størrelse: 2 m x 2 m.
Reg.nr.: 65: Ryddningsrøys. Størrelse: 3,6 m x 4 m.
Reg.nr.: 66: Ryddningsrøys. Størrelse: 3 m x 3 m.
Reg.nr.: 67: Ryddningsrøys. Størrelse: 2 m x 2 m.
Reg.nr.: 68: Ryddningsrøys. Størrelse: 4 m x 3 m.
Reg.nr.: 69: Steinvelte. Steiner som har blitt kjørt ut av åkerryddning. Disse ligger ikke opplagt i noen røys. Størrelse: 15 m x 6 m.

Se ellers beskrivelse på reg. nr. 55.

Skogbildet: Bestand av gran med noe furu, h.kl. IV/V. Vegetasjonstypen er blåbærskog.

Tiltak: Ingen spesielle.

Kulturminnetype: **Tuft/ruin**

Reg.nr.: 70

Sikkerhet: Sikker

Gjenfinnbarhet: Lett

Funnsted: Elsamensjordet

Beskrivelse: Tydelig tuft/ruin av kjeller. Den ligger på en høyde i terrenget trolig fordi den skal være tørr. Kjelleren er 2,8 m x 2,1 m, dybden er 1 m. Det ligger mye stein i bunnen, noe som kan tyde på at det har vært en hvelvkjeller.

Se ellers beskrivelse på reg. nr. 55.

Skogbildet: Bestand av gran med noe furu, h.kl. IV/V. Vegetasjonstypen er blåbærskog.

Tiltak: Ingen spesielle.

Kulturminnetype: **Grop med ukjent funksjon**

Reg.nr.: 71
Sikkerhet: Usikker
Gjenfinnbarhet: Lett
Funnsted: Elsamensjordet

Beskrivelse: Sirkulær grop. Størrelsen er 3,7 m i diameter og dybden er 0,7 m. Det finnes ikke kullrester i gropa. Det er fin sand i veggene. Det kan ha vært et massetak for strø eller lignende.

Se ellers beskrivelse på reg. nr. 55.

Skogbildet: Bestand av gran med noe furu, h.kl. IV/V. Vegetasjonstypen er blåbærskog.

Tiltak: Ingen spesielle.

Kulturminnetype: **Vei**

Reg.nr.: 72 - 79
Sikkerhet: Sikker
Gjenfinnbarhet: Lett
Funnsted: -

Beskrivelse: Gammel vei som har gått fra Torderudsetra til Gjedtjernet. Denne ble fra gammelt av kalt fiskeveien. Ved Taterbrenna er det laget en oppstøttingsmur av stein. Den synlige delen av veien er koordinatfestet med GPS. Punktene er tatt hver gang veien gjør en knekk og benevnt med antall meter fra startpunktet. Hvert GPS-punkt har fått et eget reg. nr. i oppgava.

Reg.nr.: 72: Startpunkt i enden av veien mot Torderudsætra.
Reg.nr.: 73: Punkt etter 10 m.
Reg.nr.: 74: Punkt etter 60 m.
Reg.nr.: 75: Punkt etter 110 m.
Reg.nr.: 76: Punkt etter 124 m.
Reg.nr.: 77: Punkt etter 151,5 m.
Reg.nr.: 78: Punkt etter 181,5 m.
Reg.nr.: 79: Punkt etter 221,5 m. Dette er det siste synlige punktet av veien.

Skogbildet: Veien går gjennom varierende skog. Mesteparten går over en furumo med eldre furu, h.kl. V.

Tiltak: En del vegetasjon i veilinja bør fjernes. Veien bør ryddes og merkes. Man bør lete opp veien videre fra reg. nr. 79 og ned til Gjedtjernet.

Kulturminnetype: **Vei**

Reg.nr.: 80 - 85

Sikkerhet: Sikker

Gjenfinnbarhet: Lett

Funnsted: Lensmannssvingen

Beskrivelse: Dette er en nedlagt del av den gamle veien over Frysjøberget. Veibiten går i en skarp sving ut og inn fra den nye veien, fylkesvei 404. Svingen blir kalt lensmannssvingen, etter at en lensmann kjørte ut her med bil.

Det er tatt 6 GPS-punkter rundt svingen som har fått sine egne reg. nr. fra 80 til 85.

Skogbildet: Veilinja har grodd igjen med furu, 3 – 4 m høy.

Tiltak: Kviste opp en sti rundt i svingen. Man trenger ikke å kviste opp hele den gamle veibredden, men sørge for at man får en sti rundt på den gamle traseen.

Kulturminnetype: **Bygning**

Reg.nr.: 86

(H. S. Hansen-Gaard © 2003)

Reg.nr.: 86
Sikkerhet: Sikker
Gjenfinnbarhet: Lett
Funnsted: Aurbekkholen

Beskrivelse: Lite hus kalt Storfurustua. Antagelig bygd på begynnelsen av 1900-tallet. Den ble opprinnelig startet oppsatt på gården Holen, men pga. uvennskap måtte den flyttes. Eieren fikk lov å sette den opp på sin nåværende plass av Hans Hansen, mot å jobbe en dag pr. år på Gaard. Eieren døde, mens hans kone og datter ble boende her til sine dødsdager på 1950-tallet. På grunn av deres økonomiske stilling måtte de få hjelp av Grue fattigkasse, og Grue kommune ble derfor eier av huset. Konens navn var Gustava Aurbekkholen og datterens navn var Signe K. Aurbekkholen²⁸. Helge Hansen kjøpte huset av Grue kommune ca. 1960.

Opprinnelig var huset i laftet tømmer, og kun ett rom uten noen gang.
Huset ble påkostet og restaurert tidlig på 1950-tallet av Grue kommune.

²⁸ Muntlig kilde: Hans Petter Hansen-Gaard, han brukte å være med sin far Helge Hansen der flere julekvelder med mat, noe som var tradisjon.

Det ble da panelt utvendig, lagt nytt golv, satt opp ny pipe og satt på en gang. Etter at Helge Hansen overtok huset har man delt huset innvendig i to, satt på ny innvendig panel og satt inn nye dører. Man gravde også en brønn på stedet, før dette ble vannet båret fra Tjuraåa.

Navnet Storfurustua kommer av at det sto ei stor furu mellom veien og huset.

Huset er avmerket på økonomisk kartverk, og skulle derfor i følge MiS-instruksjonen ikke vært registrert. Jeg har allikevel valgt å ta dette med i registreringene på grunn av historien som hører med til huset.

Skogbildet: Huset ligger på en åpen plass mot veien. Rundt er det furu h.kl. III/IV.

Tiltak: Ingen spesielle ang. skogsdrift. Generelt vedlikehold på hus og uthus.

Kulturminnetype: **Historie/tro/tradisjon uten synlige spor**

Reg.nr.: 87

(H. S. Hansen-Gaard © 2003)

Reg.nr.: 87
Sikkerhet: Sikker
Gjenfinnbarhet: Lett
Funnsted: Anders Berg-steinen

Beskrivelse: Stor stein ved siden av Skytterhusveien. En tømmerkjører ved navn Anders Berg ble drept da han ble klemte mellom steinen og lasset. Dette skjedde trolig på 1700- eller 1800-tallet, men det er ikke registrert noe spesielt i kirkebøkene fra denne tid. Kirkebøker fra 1600-tallet er ikke sjekket. Det var ikke uvanlig på denne tiden at tømmerkjørere fra andre bygder tok på seg tømmerkjøring²⁹. Dette kan være en årsak til at denne ulykken ikke er nevnt i kirkebøkene fra Grue, men kanskje er nevnt i andre kirkebøker fra en annen kommune. Hans Hansen (f. 1868 d. 1964) nevnte aldri noe

²⁹ Muntlig kilde: Inger Rønaasen f. 1935.

spesielt om denne hendelsen, noe som tyder på at det ikke har skjedd etter at han var eier/bruker av skogen³⁰.

Skogbildet: Kulturminnet ligger i kanten av et bestand med furu h.kl. III/IV.

Tiltak: Kulturminnet bør merkes.

³⁰ Muntlig kilde: Hans Petter Hansen-Gaard.

Kulturminnetype: **Grop med ukjent funksjon**

Reg.nr.: 88
Sikkerhet: Usikker
Gjenfinnbarhet: Vanskelig
Funnsted: Havnehagen

Beskrivelse: Gjenfylt grop på innmark. Dette var en stor sirkulær grop med en diameter på ca. 10 m og dybde 1,5-2 m³¹. Den ble fylt igjen rundt 1970 av Hans Petter Hansen-Gaard, for å utnytte jorden bedre. I dag finnes det ingen synlige spor. Posisjonen er bestemt ut fra et flyfoto hvor gropa synes. Disse opplysningene er tatt med for å brukes i miljøplanen for landbruket.

Skogbildet: Innmark

Tiltak: Ingen

³¹ Muntlig kilde: Hans Petter Hansen-Gaard.

Kulturminnetype: **Bygning**

Reg.nr.: 89

Sikkerhet: Sikker

Gjenfinnbarhet: Lett

Funnsted: Gaard

Beskrivelse: Hvelvkjeller. Inngangen ble fylt igjen rundt 1985. Det er ingen historie om denne kjelleren, bare at den er gammel. En hypotese er at drengestua, som før var hovedhus på gården og sto på andre siden av veien, sto over denne kjelleren.

Disse opplysningene er tatt med for å brukes i miljøplanen for landbruket.

Skogbildet: Innmark

Tiltak: Grave frem inngang. Restaurering.

Kulturminnetype: **Andre bosetningspor**

Reg.nr.: 90
Sikkerhet: Sikker
Gjenfinnbarhet: Lett
Funnsted: Sjøbakken

Beskrivelse: Område med mye kokstein. Ikke synlig på overflaten, men den ligger i store mengder like under.

Disse opplysningene er tatt med for å brukes i miljøplanen for landbruket.

Skogbildet: Innmark

Tiltak: Ingen spesielle.

Kulturminnetype: **Andre bosetningspor**

Reg.nr.: 91
Sikkerhet: Sikker
Gjenfinnbarhet: Vanskelig
Funnsted: Gaard

Beskrivelse: Pumpehus til vannpumpe. Støpt i betong og ligger som en bunkers i terrenget. Pumpehuset er ikke lenger i bruk.

Disse opplysningene er tatt med for å brukes i miljøplanen for landbruket.

Skogbildet: Innmark

Tiltak: Ingen spesielle.

Kulturminnetype: **Annet kulturminne**

Reg.nr.: 92

(H. S. Hansen-Gaard © 2003)

Reg.nr.: 93

(H. S. Hansen-Gaard © 2003)

Reg.nr.: 92 - 93
Sikkerhet: Sikker
Gjenfinnbarhet: Vanskelig
Funnsted: -

Beskrivelse: To steinringer. Kulturminnet består av to steinringer med en diameter på ca. 2 m. De ligger ca. 50 m fra hverandre og er derfor registrert med to forskjellige reg. nr. Ringene består av 10-12 steiner som er lagt som en ring. De er vanskelig å oppdage pga. de ligger langt ned i mose og lyng. I sentrum av ringene er det antydning til ei grop. Steinringene ligger i svakt hellende terreng på østsiden av Torderudsæterveien. Det har også vært to ringer til i området på vest siden av Torderudssæterveien, men disse ble ødelagt av Grue kommune i 1997, som foretok grunnprøver til et kloakkrenseanlegg uten at grunneier visste om det. Det finnes ikke rester etter kull i steinringene.

Det er ulike teorier om hva disse steinringene kan være for noe, men det eneste man kan være noenlunde sikker på er at det er gjort av mennesker³². Teorier som har kommet frem er at det kan være graver, offerplasser, eller lignende. Til å være graver ligger de litt feil i terrenget, da graver oftest bruker å ligge på ås og kolletpopper³².

Det er også rimelig sikkert at de ikke har noe med finnekulturen å gjøre, og i stedet for å være fra år 1500 e. Kr. er de heller fra 1500 f. Kr.³³. Den mest sannsynlige teorien er at det er den del av et veldig gammelt fangstanlegg for elg³³. Ringene er rester etter fangstgroper som har vokst igjen etter flere århundrer uten bruk, eller at de har vært buestillinger som jegere gjemte seg bak. Dette passer også bra med hvordan de ligger i terrenget, også når man tar med plasseringen på de ringene som er ødelagt.

Det må også nevnes at etter Grue kommunes grunnprøver i 1997 ble det foretatt en befarng av en arkeolog fra Hedmark fylkeskommune, og hun konkluderte med at det ikke fantes kulturminner av den art som var beskrevet (2 steinringer med diameter ca. 2 m) i området, men at området

³² Muntlig kilde: Arkeolog Egil Aas, Skogsvårdsstyrelsen Värmland – Örebro, og arkeolog Sjur Harby, Riksantikvaren/NIJOS, etter befarng 13.06.04.

³³ Muntlig kilde: Tidligere fylkeskonservator i Hedmark og finnekulturekspert Per Martin Tvengsberg, etter befarng november 2003.

består av svært steinrik grunn, slik at naturdannelser lett kan forveksles med mulige kulturminner³⁴.

Skogbildet: Steinringene ligger på en forholdsvis glissen furumo, h.kl. V.
Vegetasjonstypen er bærlyngskog.

Tiltak: Kulturminnet bør merkes tydelig.

³⁴ Kilde: Brev fra Hedmark fylkeskommune underskrevet 29.07.99 av Elisabeth Seip og Hilde Amundsen.

Kulturminnetype: **Kullmile**

Reg.nr.: 94

(H. S. Hansen-Gaard © 2003)

Reg.nr.: 94
Sikkerhet: Sikker
Gjenfinnbarhet: Lett
Funnsted: Torderudsætra

Beskrivelse: Kullmile. Ligger inne på sæterområdet i Torderudsætra. Kullmila ligger midt i utkjøring mot Torderudsæterveien. Da hytta i Torderudsætra ble bygd i 1943, lå det igjen store hauger med kullrester rundt mila. Dette ble brukt som isolasjon i gulvet på hytta.

Skogbildet: Setervoll/vei

Tiltak: Kulturminnet bør merkes.

Kulturminnetype: **Annet kulturminne**

Reg.nr.: 95

(H. S. Hansen-Gaard © 2003)

Reg.nr.: 95

Sikkerhet: Sikker

Gjenfinnbarhet: Lett

Funnsted: -

Beskrivelse: Hvileplass for jegere og skogarbeidere. Hvileplassen er anlagt under en stor steinblokk som danner et naturlig ly for vær og vind. Stedet har også vært brukt som lekehytte av barn³⁵.

Skogbildet: Furubestand i h.kl. IV. Vegetasjonstypen er bærlyngskog.

Tiltak: Kulturminnet bør merkes.

³⁵ Muntlig kilde: Hans W. Halvorsen f. 1945, 23.04.04. Han lekte der selv som barn.

Kulturminnetype: **Andre bosetningspor**

Reg.nr.: 96

Sikkerhet: Sikker

Gjenfinnbarhet: Lett

Funnsted: Gaard

Beskrivelse: Restene etter ei gammel smie tilknyttet gården. Det eneste som er igjen er en liten nedgrodd haug. Selve huset ble revet og satt opp igjen på småbruk i nærheten (Grasmo) i 1913³⁶.

Disse opplysningene er tatt med for å brukes i miljøplanen for landbruket.

Skogbildet: Innmark.

Tiltak: Kulturminnet bør merkes.

³⁶ Muntlig kilde: Hans Petter Hansen-Gaard, han ble fortalt dette av Oskar Høiby f. 1896.

Kulturminnetype: **Andre bosetningspor**

Reg.nr.: 97

Sikkerhet: Sikker

Gjenfinnbarhet: Lett

Funnsted: Gaard

Beskrivelse: Brønn. Brønnen er gjenstøpt slik at det kun er en betongplatting som synes i dag. Størrelsen på betongplatingen er 1,5 m x 2 m.

Disse opplysningene er tatt med for å brukes i miljøplanen for landbruket.

Skogbildet: Innmark.

Tiltak: Kulturminnet bør merkes.

Kulturminnetype: **Bygning**

Reg.nr.: 98

Sikkerhet: Sikker

Gjenfinnbarhet: Lett

Funnsted: Gaard

Beskrivelse: Uthus med dobbel kjeller. Under den vanlige kjelleren er det en ny kjeller. Kjelleren er under det sørøstre hjørne på uthuset. Denne kjelleren ble brukt under 2. verdenskrig for å gjemme poteter og lignende fra tyskerne. Størrelsen på den hemmelige kjelleren er 3,5 m x 3,5 m.

Disse opplysningene er tatt med for å brukes i miljøplanen for landbruket.

Skogbildet: Innmark.

Tiltak: Ingen.

Kulturminnetype: **Tuft/ruin**

Reg.nr.: 99

Sikkerhet: Sikker

Gjenfinnbarhet: Lett

Funnsted: -

Beskrivelse: Tomt etter hytte. Dette kan sees som et flatt område ca. 15 m x 10 m. I øverkant er det lagt opp en steinmur. Hytta ble satt opp i 1968 og revet ca. 10 år senere.

Skogbildet: Bestand av furu, h.kl. IV. Vegetasjonstypen er bærlyngskog.

Tiltak: Ingen.

3.3 Kort om generelle skoglige hensyn til kulturminner

Det er skrevet relativt lite om direkte skoglige hensyn og skjøtsel av kulturminner. Dette kapitlet er skrevet ut fra Hill & Ström (2002), Follum & Jacobsen (1997), Skogsstyrelsen (1992), samt av egne erfaringer som jeg har merket meg mens jeg har vært ute og registrert.

3.3.1 Forebygging av skader

Størst fare for å skade kulturminner er det når maskiner anvendes til tynning, sluttavvirking og markbereding. Selv om nyanleggelse av skogsbilveier har gått ned de siste årene, utgjør dette en fare for kulturminner i berørte områder. Planlegging er svært viktig når det gjelder å ta vare på kulturminnene i en skog. En bør tenke over hvilke problemer som kan oppstå og hvilke tiltak som kan settes i verk for at skadene skal unngås eller bli minst mulig (Tabell 2, s. 120). Planleggingen bør starte innendørs med skogbruksplan, sammen med kulturminneoversikten. En bør huske på at kulturminner som ligger i nabobestand også kan bli berørt av inngrepet. Derfor er det viktig at man sjekker omkringliggende bestand i planleggingen. Før inngrep igangsettes bør man ut i felten for å kontrollere om de opplysninger man har, stemmer med virkeligheten. Kulturminnene bør merkes slik at de er godt synlige for den som skal gjøre inngrepet i bestandet.

Grunnregler:

- Kjør ikke i stykker kulturminnene og ikke overdekk dem med hogstavfall.
- Unngå markskader nær kulturminnene. Kjør på bardekket eller frosset mark.
- Ikke plant så nærme kulturminnene at de over tid risikerer å bli ødelagt av rotsprenging eller stormfelling.

Tabell 2: Skader, årsak og tiltak (Hill & Ström 2002).

Skadeårsak	Skade/negativ påvirkning	Kommentar/forebyggende tiltak
Avvirkning, utkjøring av virke	Kjøreskader.	Kjør ved tele eller tørre markforhold. Det kan være et alternativ å barlegge veiene.
Markberedning	Kjøreskader og skader av aggregat.	God planlegging, kompetent fører, rett type aggregat, rett tidspunkt.
Uttak av ved, etc.	Kjøreskader.	Kjøre ved tele eller tørre markforhold
Nedbaring	Kulturminnene blir gjemt under hogstavfall.	Ta bort hogstavfallet uten å skade kulturminnet.
Gjengroing	Rotsprenging, lite synlige kulturminner.	Kontinuerlig rydding.
Vindfall	Dype skader ned i mineraljord som kan skade kulturminnet.	Ta bort stammen, trykk forsiktig ned stubben (ta den aldri bort), kontinuerlig rydding.

4 Diskusjon

4.1 MiS-metoden

Registreringene ute i felt ble gjort i samsvar med MiS-metoden, som beskrevet under materiale og metoder. Skjemaet ble forandret en god del fra de første prøveregistreringene til hovedregistreringen begynte. De forandringene som ble gjort, gjør at det er lettere å få med seg informasjon som er viktig for skogbruket når det skal tas hensyn til kulturminner.

4.1.1 Begrepsapparatet

Det som er viktig med begrepsapparatet (Figur 1, s. 17) er at det dekker de typer kulturminner som kan forekomme i skog og utmark. Men det er samtidig viktig at det ikke blir for detaljert og uoversiktlig. Derfor er det nødvendig med oppsamlingstyper under flere av kulturminnekategoriene. Under kategorien ”bosetning og dyrking” tilføyde jeg typen ”andre bosetnings spor”. Hit har jeg blant annet plassert en forekomst av kokstein, som jeg ikke fikk til å passe inn i de andre typene under ”bosetning og dyrking”. I tillegg har jeg tilføyd kulturminnetypen ”torvtak” under kategorien ”teknisk/industriell aktivitet”. Forklaringen til dette er gitt under kapittel 2.2.2. Hvis denne kulturminnetypen skal tas inn i det offisielle begrepsapparatet til MiS bør kulturminnetype nr. 57 og nr. 58 byttes om, slik at oppsamlingstypen ”annet teknisk/industrielt kulturminne” kommer til slutt i kategorien.

Begrepsapparatet sammen med veiledningen er lett forståelig. Dette gjør at ”vanlige” folk kan utføre registreringer uten å ha noen form for registreringserfaring. Jeg tror allikevel at det er nyttig at personer som skal ut å registrere får en viss veiledning før de skal ut i felt. I denne veiledningen bør det inngå befarings på forskjellige typer kulturminner, slik at registratoren vet hvordan forskjellige kulturminner kan se ut.

Jeg registrerte også på innmark for å dekke kravet til miljøplan i landbruket. Etter tilføyelsen med ”andre bosetnings spor”, fungerte også begrepsapparatet bra til dette formålet.

4.1.2 Nøyaktighet

For at en kulturminneregistrering skal være et godt hjelpemiddel for skogbrukeren, er det viktig at den er nøyaktig. Det er imidlertid vanskelig å sette noe absolutt krav til dette.

Registrators nøyaktighet når det gjelder tolkning innenfor begrepsapparatet, er etter min mening av mindre betydning. Det som er avgjørende for skogbrukeren som skal ta hensyn, er ikke om gropa er ei dyregrav eller ei kullgrop. Det viktige er at han vet om at det er et kulturminne der, slik at de nødvendige hensyn kan tas. Det som imidlertid er viktig når det gjelder registrators tolkning, er når han skal bestemme seg for om objektet er et kulturminne eller ikke. Slike tolkninger mellom kultur og natur kan være vanskelig. Ei rotvelte kan om noen år for eksempel være svært lik ei rydningsrøys (Bilde 12). Når registrator går i felt er det bedre å ta med tvilstilfeller enn at de ikke blir registrert. Det er viktig at en bruker kode for usikkerhet når man registrerer disse.

Bilde 12: Rotvelte. Om noen år kan dette bli et tolkningsproblem mellom natur/kultur.
(H. S. Hansen-Gaard © 2003)

Posisjonsbestemmelse av kulturminnene er viktig for ivaretagelse og hensyn. Under mine registreringer har jeg merket av på økonomisk kart ute i felt og i tillegg brukt håndholdt GPS. Når koordinatene fra GPSen ble lagt på det samme kartet stemte dette veldig bra overens. Det største avviket var reg. nr. 23, som er et grensemerke. Fra teiggrense og til objektets plassering på kartet skilte det ca. 9 m. Etter min erfaring vil jeg si at en nøyaktighet på under 25 m er godt nok i en slik registrering. Står man under 25 m fra et kulturminne, og samtidig vet at det finnes i området, vil det i de fleste tilfeller være lett å oppdage. For at dette skal være godt nok ved skogsdrift, er det en forutsetning at kulturminnet blir besøkt før selve inngrepet skal skje og merkes godt opp.

Når man bruker håndholdt GPS er det viktig at den får stabilisere seg på stedet som skal posisjonsbestemmes. Dette ser man ved at koordinatene på GPSen går opp og ned en stund etter at man har satt den i fra seg. Under mine registreringer brukte jeg minimum 4 minutter på hver måling, noe som sannsynlig har bedret nøyaktigheten betraktelig. Det er også andre feilkilder ved bruk av GPS. Koordinatene ble ved hvert kulturminne skrevet ned på registreringsskjemaet, og dette ble igjen skrevet inn i en digital database. Når man skal skrive ned disse koordinatene er det lett for at det kan skje tastefeil. Bare ett tall feil i koordinatene kan få store konsekvenser. Det er derfor viktig å gå over de digitale kartene før å kvalitetssikre dem. For min del hadde jeg et par slike tastefeil, noe som gjorde utslag i at to kulturminner ble plassert 300 km (!) for langt nord. Dette ble raskt oppdaget og rettet. For å eliminere slike feil vil det lønne seg å bruke en GPS som kan sende data direkte i en pc.

4.2 Registrerte kulturminner

For Gaard og Torderud skog har jeg totalt registrert 98 forskjellige kulturminner, av disse er 91 i skog eller utmark. Grunnen til at dette antallet ikke stemmer med registreringsnumrene ellers i oppgaven, er at det er registrert to veistrekninger (reg. nr. 72–85) med flere punkt. I tillegg består reg. nr. 44 av 11 tjæremiler. Totalt er det funnet flere kulturminner enn både hva jeg eller min far forventet å finne, selv om dette sikkert bare er en liten del av det virkelige antallet på eiendommen. Mine registreringer dreier seg kun om synlige kulturminner, og man må anta at det finnes store mengder spor etter menneskelig aktivitet som er skjult, enten i jorda eller skjult av vegetasjon.

Denne oppgaven er et hjelpemiddel for å ta hensyn til de kulturminnene på eiendommen, men det forutsetter at en følger opp og oppdaterer kartene hvis det skulle oppdages nye objekter.

Legger man arealet til grunn har jeg i Gaard og Torderud skoger registrert ett kulturminne pr. 47 daa når man tar vekk registreringer på innmark. Arkeologiske undersøkelser i Gråfjellsområdet i Åmot kommune viser til 1 kulturminne pr. 76 daa (Amundsen *et al.* 2003). Mine funn i Gaard og Torderud skoger kan trolig gi en pekepinn på hva man kan forvente å finne ellers i kommunen. Dette forutsetter at områdene har en viss likhet når det gjelder landskapsmessige forhold.

5 Konklusjon

Gaard og Torderud skoger har opp gjennom flere hundre år, for ikke å si tusen år, blitt nyttet av mennesker. Dette bevises av de 98 kulturminnene som er registrert i forbindelse med denne oppgaven. Kulturminnene varierer fra de eldste som har med jakt og fangst å gjøre, til torvtak som ble brukt på 1950-tallet.

MiS-metodikken er en god måte å registrere kulturminner i skog. Begrepsapparatet vil med noen forbedringer, som foreslått i oppgaven, fungere enda bedre. Med disse forbedringene vil begrepsapparatet også fungere bedre på innmark i forbindelse med kravene i miljøplan for landbruket.

Til hver registrering er det tatt med en kort beskrivelse om skogbildet rundt kulturminnet. Dette er til hjelp når man skal ta hensyn ved skogsdrift. I tillegg er det foreslått enkelte tiltak for å kunne ta hensyn, eller utføre skjøtsel på kulturminnene. Konfliktnivået i forhold til dagens skogsdrift vil være minimalt. Det som er viktig med kulturminnene er at skogbruket vet at de er der, slik at det med små justeringer i forhold til dagens skogsdrift tar hensyn.

Når generasjoner går bort, forsvinner samtidig en masse kunnskap. Slik går både historie og tradisjon tapt hver dag. Gjennom gårds- og skoghistorikken i denne oppgaven vil en del av historien til Gaard bli bevart for ettertiden. For min egen del har jeg fått masse ny kunnskap om gården, både fra skriftlige og muntlige kilder. Gjennom registreringsarbeidet har jeg også blitt veldig godt kjent i skogteigene.

6 Litteratur

Amundsen, H. R., Risbøl, O. & K. Skare (red.) 2003. På vandring i fortiden. Mennesker og landskap i Gråfjell gjennom 10.000 år. – NIKU Tema 7: 1-112.

Diplomatarium Norvegicum, <http://www.dokpro.uio.no/> [12.12.03].

Follum, J.R. & Jacobsen, H. 1997. Kulturminner og skogbruk. Skogbrukets kursinstitutt, Biri. 248 s.

Fra Norges næringsveier i tekst og bilder: Hedmark fylke: fra Kongsvinger, Vinger, Solør, Odal. 1925. Aktieforlaget Johannes Hanche, Oslo. 172 s.

Harby, S. 2003. Kulturminneregistreringer under lupen. *In*: Balto, J.A. (red.): Aarbok for Foreningen til Norske fortids mindesmærkers bevaring. s. 57-72.

Harby, S., Nilsen, J.E. & Stensgaard, K. 2002. Miljøregistreringer i skog – delprosjekt kulturminner. Instruks, begrepsapparat med veiledning og kodeverk 2002. Upubl.

Hill, Ö. & Ström, Å. 2002. Skogens kulturarv – hänsyn och skötsel. SkogForsk, Sverige. 58 s.

Holme, J. 1999. Hva er miljøkriminalitet?
http://www.okokrim.no/aktuelt_arkiv/miljokrim/artikler/mart.html [03.04.04].

Hveberg, H. 1949. Grueboka II, 1. Halvbind. Grue kommune. 482 s.

Johnsen, Y. 1986. Vern av kulturminner i Norge. Universitetsforlaget, Oslo. 130 s.

- Klepp, I. G. 1998. På stier mellom natur og kultur – Turgåeres opplevelser av kulturlandskapet og deres synspunkter på vern. Acta Humaniora nr. 24. Det historisk-filosofiske fakultet. Universitetet i Oslo. 328 s.
- Larsson, J. Y., Kielland-Lund, J. & Søgne, S. M. 1994. Barskogens vegetasjonstyper. Landbruksforlaget. Oslo. 132 s.
- Levende skog. 1999. Standarder for et bærekraftig norsk skogbruk, med studieplan. Landbruksforlaget. Oslo. 87 s.
- Lid, J. & Lid, D. T. 1998. Norsk Flora. 6 utgåve. Det Norske Samlaget. Oslo. 1014 s.
- Lovdata 2004. Lov om kulturminner. <http://www.lovdata.no/all/nl-19780609-050.html> [17. februar 2004].
- Moen, E. 1969. Et gammelt utskiftningskart fra Grue. Solør – Odal. 1 (3):78-83. Utgitt av Solør – Odal historielag.
- NIJOS 2002. Miljøregistreringer i skog - delprosjekt kulturminner (MiS-kulturminner). Begrepsapparat. <http://www.nijos.no/Arbeidsomrader/skog/finn/nomenklatur.htm>. [10.04.04].
- NIJOS u.å. Miljøregistreringer i skog - delprosjekt kulturminner (MiS-kulturminner). http://www.nijos.no/Arbeidsomrader/skog/h_skogbruksplan.htm [03.04.04].
- Norges Bondelag 2000. De eldste sporene i jordbrukslandskapet. Informasjonshefte. 2. utgave 24 s.
- Riksantikvarieämbetet u.å. Skog och historia. <http://www.raa.se/soh/> [03.04.04].

Rygh, O. 1897-1936. Norske Gaardnavne: Oplysninger samlede til Brug ved Matrikelens Revision, <http://www.dokpro.uio.no>

Skogsstyrelsen 1992. Kulturmiljövård i skogen – att känna och bevara våra kulturminnen. Skogsgstyrelsens Förlag. Jönköping. 259 s.

Skogvårdsstyrelsen Värmland – Örebro u.å. Skogsbruk & kulturmiljövård. Brosjyre. 8 s.

Sollund, M.-L. B. 2003. Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Eidskog kommune, Hedmark 2002. NIKU Tema 1: 1-21.

Solør og Odalen sorenskriverembete 1810-1815. Pantebok 12. Fol. 193b. (Statsarkivet Hamar).

Statens landbruksforvaltning 2004. Miljøplan.
<http://www.slf.dep.no/arkiv/internettarkiv/Eiendom/miljoplan> [12.04.04].

Stenvik, L. F. 1992. Skogdrift og kulturminner. FOK-programmets skriftserie nr. 4. Oslo. 35 s.

Storhaug, L. K. 1970. Norske gardsbruk: Hedmark fylke IV. Bind 11. Ny serie. Forlaget norske gardsbruk A/S. Tønsberg. 376 s.

Sundby, T. 2002. Sveitserstilbyen Kirkenær: Byggeskikkveileder. Arkitektlaget AS & Grue Kommune. 67 s.

Skogshistorie i bilder

Tømmerkjøring på Gaard.

(H. Hansen © 1931)

Tømmerkjøring på Gaard. Sverre Hansen, Ole Haraldsrud.

(H. Hansen © 1932)

Tømmerkjøring. Johan Kjellgren og Real.

(H. Hansen © 1948)

Oskar Andersen filer saga.

(H. Hansen © 1950)

Tømmermåling på Skasen.

(H. Hansen © 1952)

Tømmermåling på Skasen.

(H. Hansen © 1932)

Fløting på Gaardsjøen. Bakerst: Torstein Skasberg.

(H. Hansen © 1953)

Pålessing av tømmer på tømmerbil. Kåre Kolstad.

(H. Hansen © 1955)

Skoleklasse på skogplanting.

(H. Hansen © 1955)

Oskar Andersen tar en hvil.

(H. Hansen © 1962)

Skogsgrøfting. Per Løvstad.

(H. Hansen © 1962)

Oskar Andersen hogger.

(H. Hansen © 1963)

Oskar Andersen barker tømmer.

(H. Hansen © 1963)

Kaffepause under blinking av tømmer. I midten: herredsskogmester Johs P. Sorknes.

I front: Hans Petter Hansen-Gaard.

(H. Hansen © 1963)

Pålessing av tømmer. Kåre Kolstad med hjelpegutter.

(H. Hansen © 1964)

Framkjøring av tømmer med gråtass. Hans Petter Hansen-Gaard.

(H. Hansen © 1964)

Det siste barkede tømmeret som ble levert fra Gaard.

(H. Hansen © 1964)

Johann Kjellgren ordner fangstrær for barkebiller.

(H. P. Hansen-Gaard © 1971)

Dagens hogstutstyr. Paul Arne Hansen-Gaard.

(H. S. Hansen-Gaard © 2003)

Innvinsjing av tømmer. Hans Petter Hansen-Gaard.

(H. S. Hansen-Gaard © 2003)

REGISTRERINGSSKJEMA FOR KULTURMINNER I UTMARK

		Fylke	
Gårds- og bruksnr		Funnsted	
Kartreferanse		Kulturminnetype	
Sikkerhet	Kryss av:	Sikker	Usikker
Gjenfinnbarhet	Kryss av:	Lett gjenfinnbar	Vanskelig gjenfinnbar
GPS koordinatsystem		Koordinat GPS nord	Koordinat GPS øst
Foto			
Beskriv kulturminnet			
Beskriv skogbildet			
Forslag til tiltak			

Registrert av/dato	
Adresse	

Forklaring til skjemaet:

- Registreringsnummer:** Nummereringen skjer fortløpende fra 1 og oppover. Nummeret føres både på skjemaet og på kartet.
- Funnsted:** Fylles ut hvis funnstedet har et lokalt navn.
- Type kulturminne:** Betegnelse på kulturminnet, jfr. begrepsliste på baksiden.
- Kartreferanse:** Kartets navn og nummer.
- Sikkerhet:** Kryss av for din sikkerhet ved tolkingen av type kulturminne.
- Gjenfinnbarhet:** Vurdér om objektet er lett eller vanskelig gjenfinnbart for andre.
- Kartfesting med GPS:** Notér koordinater og koordinatsystem hvis bruk av GPS. Gjør likevel også en manuell kartfesting.
- Foto:** Film- og bildenummer.
- Beskrivelse:** Kulturminnet: Kortfattet om form, utstrekning og tilstand, evt. opplysninger om historie, tro eller tradisjon.
Skogbildet: Treslag, hogstklasse, tetthet og vegetasjonstype.
- Forslag til tiltak:** Skogbehandling, tilrettelegging etc.

Fortsettelse baksiden

Kartfesting:

Kulturminnet stedfestes på kart helst i målestokk 1:5000 eller 1:10 000 ved bruk av enten kryss, linje eller områdeskravering. Områdeskravering anvendes når det er mindre enn 25 meter mellom kulturminnene. Pass på at registreringsnummeret er påført kartet.

Begrepsapparat	Kartfestes ved bruk av
Gravminne Grav	Kryss
Bosetning og dyrking Dyrkningsspor Gjerde Tuft/ruin Bygning Gård/plass/seter Grensemerke Kulturvekst	Kryss eller områdeskravering Linje Kryss Kryss Kryss eller områdeskravering Kryss Kryss eller områdeskravering
Ferdse Vei Kavlebru/bru/vad Veimerke Annet ferdselsminne	Linje Kryss Kryss Kryss
Jakt og fangst Fangstgrop Jegerstilling Fiskeinnretning Annen fangstinnretning	Kryss eller områdeskravering Kryss Kryss Kryss
Teknisk/industriell aktivitet Slaggforekomst Kullgrop Kullmile Tjæremile Fløtingsanlegg Steinbrudd Annet teknisk/industrielt kulturminne	Kryss Kryss Kryss Kryss Kryss eller linje Kryss Kryss
Forsvarsminne Forsvarsanlegg	Kryss eller linje
Graffiti Ristning/maling	Kryss
Tradisjon Historie/tro/tradisjon med synlige spor Historie/tro/tradisjon uten synlige spor	Kryss Kryss
Annet Forgjengelig kulturminne Grop med ukjent funksjon Annet kulturminne Kulturminnesamling	Kryss Kryss Kryss Områdeskravering

Kontrollert av		Dato	
-----------------------	--	-------------	--

Registreringsskjema, kart og foto sendes: NIJOS, MiS-kulturminner, boks 115, 1431 Ås.
Tlf 64 94 97 00. Fax 64 94 97 86. E-post: sjh@nijos.no kas@nijos.no

Veiledning til begrepsapparat

GRAVMINNE

(11) Grav

Form: Runde eller avlange røyser/hauger av varierende høyde (ofte 1-2 m) og omfang (i snitt mellom 5-10 m i diameter), jordblandet eller bygd opp av stein med noenlunde samme størrelse. Steinsetninger eller mindre steinringer. Ofte spor etter plyndring (søkk) i toppen av haugen. Bautaer kan forekomme.

Funksjon: Gravsted.

Lokalisering: Enkeltliggende eller i samling. I nærheten av, eller med utsikt til, ferdselsårer og/eller vann. Gjerne på steder med god sikt og ofte i tilknytning til samtidig bosetning. Kan forveksles med rydningsrøyser og naturlige hauger. Stedsnavn er ofte knyttet til gårdsnavn/bosetning eller avledet av haugenes form, størrelse, antall, beliggenhet eller forestillinger forbundet med den.

BOSETNING OG DYRKNING

(21) Dyrkningsspor

Form: Rydningsrøyser, åkerterrasser, åkerrein, åkerhakk.

Funksjon: Dyrking

Lokalisering: Ofte i sørvendt, veldrenert, lett dyrket terreng med høy bonitet. Stedsnavn en god indikator, for eksempel navn sammensatt med -åker, -eng, -øde, -gård, -aun, -stad, -seter, -heim, -bråte, -kasa, -svea. Dyrka mark som er markert på kart skal ikke registreres. Dette gjelder også maskinelt opplagte rydningsrøyser og rydningsstein langs dyrka mark i bruk. Spor etter beite, slått eller dyrking som kun er synlig i vegetasjonen, skal heller ikke registreres.

(22) Gjerde

Form: Bygget opp i torv, stein og/eller tre, av varierende høyde, bredde og lengde.

Funksjon: Eiendoms- og markskille, samle plass for rein og sau.

Lokalisering: Ofte i tilknytning til gammel innmark/ferdselsåre, strategisk i forhold til rein/sauehold. Gjerder i eksisterende eiendomsgrense, nettinggjerder og nyere tregjerder skal ikke registreres.

(23) Tuft/ruin

Form: Bygning i forfall eller omriss etter bygning, for eksempel voller, forsenkninger og groper, synlige fundamenter, trappehelle, peisrøys og syllsteiner. Kan i enkelte tilfeller forveksles med kull- og fangstgroper, samt milebunner.

Funksjon: Uthus, bolig og produksjon/industri.

Lokalisering: Uthus: I tilknytning til nåværende eller tidligere dyrket/skjøttet mark, overgang innmark/utmark, på slåttemark/eng, beite og tun. Se også dyrkningsspor, bygning. Bolig: Tørr sandjord, morene, gjerne steder med utsikt, tilknytning til ferskvann. Se også dyrkningsspor og bygning. Produksjon: Ofte i tilknytning til spor etter annen virksomhet, ferdsel, råvareuttak og vassdrag. Stedsnavn som henspiller på jordbruk, håndverk, industri, sag, kvern/mølle, fløtning eller bosetning kan være gode indikatorer, se også dyrkningsspor, bygning.

(24) Bygning

- Form: Intakt bygning. Omfatter konstruksjoner i både tre og stein.
 Funksjon: Bolig, produksjon og uthus.
 Lokalisering: Som tuft/ruin. Bygninger avmerket på kart skal ikke registreres. Stedsnavn, se også dyrkningsspor, tuft/ruin.

(25) Gård/plass/seter

- Form: Bygninger eller spor etter slike som sammen med dyrkningsspor, gjerder etc. utgjør en enhet. Omfatter konstruksjoner i både tre og stein.
 Funksjon: Bolig, produksjon og uthus.
 Lokalisering: Som tuft/ruin. Bygninger avmerket på kart skal ikke registreres. Stedsnavn, se også dyrkningsspor, tuft/ruin.

(26) Grensemerke

- Form: Blinket og merket, av og til kappet, trestamme, steinrøys, mindre oppsatte steiner, ristning eller bolt.
 Funksjon: Eiendomsdele.
 Lokalisering: Eiendomsgrense eller ved vei. Merker i gjeldende eiendomsgrenser skal ikke registreres.

(27) Kulturvekst

- Form: Vekster som skiller seg fra den naturlige flora på stedet, for eksempel rabarbra, rips- og solbærbusker, frukttrær og forekomst av hageblomster.
 Funksjon: Som regel nytte- eller hagevekst.
 Lokalisering: I tilknytning til hustufter, tidligere dyrka mark eller beite.

FERDSEL**(31) Vei**

- Form: Følger naturlige veilinjer i terrenget. Kan være slitt ned i undergrunnen (hulveier). Viktigere ferdselsårer ofte utbedret/ tilrettelagt med murverk, planering og oppbygninger.
 Funksjon: Ferdselsåre.
 Lokalisering: Gang og ridestier følger i større grad terrenget enn kjøreveier som var avhengig av slakkere stigninger og svinger. Andre aktiviteter som forutsatte transport er en god indikator, for eksempel flatmarksmiler og setring. Veier som er kartfestet eller som bærer preg av motorisert ferdsel skal ikke registreres.

(32) Kavlebru/bru/vad

- Form: Kavlebru: Ofte lite synlige trekonstruksjoner bestående av tvers- og langsgående stokker og/eller halvkløvninger, 0,5-3,0 meters bredde. Hviler i hele sin utstrekning på terrenget i motsetning til bru som bæres av pæler/steinkonstruksjoner.
 Bru: Stein-, metall eller trekonstruksjon.
 Vad: Naturlig eller menneskeskapt grunne. Steiner, gjerne flate, lagt i elvegrunnen med ujevn avstand.
 Funksjon: Ferdsel over elv, bekk eller myr.
 Lokalisering: Udrenerte myrer og våtmarker. Over elver og større bekker. Vad finnes i tilknytning til ferdselsårer der elveløpet krummer seg, smalner eller hvor vannet går stillere. Stedsnavn satt sammen med -klopp, -kavle, -stokk eller -vad en god indikasjon. Bruer bygget i forbindelse med maskinell skogsdrift skal ikke registreres.

(33) Veimerke

- Form: Merke(r) av stein, tre eller metall. Enkeltstående steiner, røyser, varder, streinstrenger eller trestaker.
- Funksjon: Eiendoms-, avstands- eller retningsmarkering.
- Lokalisering: Ofte oppsatt i vei-/stikanten. Spesielt i områder med smeltehytter/jernverk.

(34) Annet ferdselsminne

- Form: Konstruksjoner i stein i tilknytning til veg, for eksempel likkvile og kvilestein.
- Funksjon: Markering av vegfar over bart fjell, værhardt område, hvilesteder.
- Lokalisering: Langs veg, ofte i tilknytning til vann, utsikt eller ly for været.

JAKT OG FANGST**(41) Fangstgrop**

- Form: Gravd grop med traktformet nedskjæring og voll rundt hele eller deler av gropa. Oftest mer enn 1,2 meter dyp. Diameteren varierer. Kan forveksles med kullgrop, tjæremilebunn og tuft.
- Funksjon: Fangst av elg (gravd grop), rein (steinmurt) og ulv (laftet eller murt).
- Lokalisering: Fangstgropen for elg er vanligst i skogsterreng og ligger gjerne i tørt lende på morenerygger, ved elgtrekk, og ved naturlige terrengmessige hindringer (dalføre, ur, stup, myr og vann). Ligger vanligvis i system bestående av flere gropen. Fangstgravene for ulv og bjørn er enkeltliggende, ofte lokalisert i tilknytning til gårdsbosetning. Gravene kan være svært forseggjorte med tørmurte eller laftede vegger. Stedsnavn, for eksempel Ulvodden, Ulvestua, Elgåsen, Gravdalen kan være en god indikasjon på fangstminner.

(42) Jegerstilling

- Form: Lav stein- eller tømmerkonstruksjon.
- Funksjon: Skytestilling.
- Lokalisering: I tilknytning til andre fangstinnretninger. Stedsnavn ofte knyttet til type fangst, spesielt bjørnestillinger. Se ellers fangstgrop.

(43) Fiskeinnretning

- Form: Stein- eller trekonstruksjoner, ofte beskjedne innretninger.
- Funksjon: Fangst av fisk, bever eller oter.
- Lokalisering: Fiskeinnretninger vil ligge i tilknytning til elver, bekker og vann. Gjerne i tilknytning til små stryk og fosser eller i strandsonen.

(44) Annen fangstinnretning

- Form: Stein- eller trekonstruksjon, kiste- eller kasseformet.
- Funksjon: Fangst av rev, jerv, mindre pelsdyr, storfugl, etc.
- Lokalisering: Avhengig av type fangst. Lysninger i skogen, bart fjell, spillplasser og dyretråkk.

TEKNISK- INDUSTRIELL AKTIVITET**(51) Slaggforekomst**

- Form: En eller flere slagghauger, slaggutkast eller en kombinasjon av disse.
- Funksjon: Plasser for framstilling av jern.
- Lokalisering: Nærhet til myr, i tørt lende. Jernutfelling i myr og stedsnavn kan avspeile virksomheten, for eksempel Blæsterlia, Raubekken, Raudmyra, Jønnåsen, Sinderhaug.

(52) Kullgrop

- Form:** Rektangulær, kvadratisk eller sirkulær gravd grop. Diameteren varierer, de er sjelden mer enn 1,2 meter dype. Smiekullgroper er mindre. Flat bunn, og voll rundt hele eller deler av gropa. Mye kull/sot under bunnvegetasjonen. Kan forveksles med andre typer groper, jf. fangstgrop, tuft og tjære-/kullmilebunner.
- Funksjon:** Framstilling av kull til jernframstilling eller smie.
- Lokalisering:** Tørt lende og i tilknytning til slagghforekomster. Smiekullgroper ligger i gårdsnær utmark.. Stedsnavn er ofte sammensatt med –kol, -kull etc. I områder med jernframstilling vil stedsnavnene oftere avspeile denne aktiviteten, se slagghforekomst.

(53) Kullmile

- Form:** Oftest sirkulær, men også kvadratisk. Milebunnen synes som en forhøyning eller en utplanering med en sammenhengende grøft eller med groper inntil. Diameter varierer, men kan være opp mot 20 meter. Av og til spor etter voll. Mye kull/sot under bunnvegetasjonen.
- Funksjon:** Framstilling av trekull til industrielt bruk.
- Lokalisering:** I tørt lende og i tilknytning til ferdselsårer, seterområder (skog) og innenfor sirkumferensen til de gamle smeltehyttene. Stedsnavn ender ofte på –bonn, -botn, kol-, kull- etc.

(54) Tjæremile

- Form:** Flere typer. Tjærehjell: Oftest en rund forsenkning med renne ut, men kan ha en oppbygning ut mot bakkekant. Mye sot/kull under bunnvegetasjonen
Myrmile: Sirkelformede vannpytter eller vegetasjonspletter på myra. Rester etter tregulv forekommer – kan være synlig der milebunnen ikke er grodd igjen. Ofte flere miler i samling. Tjæregrøft: Grøft i hellende terreng. Mye sot/kull under bunnvegetasjonen.
Alle typer unntatt myrmile kan ha voll. Tjærehjellen kan lett forveksles med andre typer groper, jf. fangstgrop og kullgrop.
- Funksjon:** Framstilling av tjære.
- Lokalisering:** Tjærehjell ligger i flatt eller svakt hellende terreng. Tjæregrøfta ligger i helling. Myrmila ligger utpå myrer. Stedsnavn ofte sammensatt med tjære, for eksempel Tjæredalsmoen, Tjurrumyra etc.

(55) Fløtningsanlegg

- Form:** Forbygninger og konstruksjoner i stein eller tre. Velteplasser og tømmeropptak knyttet til tømmerfløting. Andre spor som tufter og veger forekommer ved damanlegg.
- Funksjon:** Tømmerfløting.
- Lokalisering:** I tilknytning til vassdrag. Stednavn knyttet til tømmerdrift er ofte sammensatt med –dam, - velte eller tømmer-, som for eksempel Tømmerløyfta eller Hardammen.

(56) Steinbrudd

- Form:** Bruddenes form bestemt av bergart, alder, omfang og beliggenhet. Nyere brudd har gjerne store avfallsmasser og spor etter borehull. Eldre brudd kjennetegnes av spor etter kiling og kløving, eventuelt også halvfabrikata.
- Funksjon:** Uttak av stein eller mineraler (gruvedrift) til forskjellig formål.
- Lokalisering:** Forutsetter geologiske forekomster av kleberstein, kvartsitt, skifer, sandstein, granitt, grønnstein etc. Nærhet til ferdselsårer.

(57) Annet teknisk/industrielt kulturminne

- Form:** Stein- og trekonstruksjoner, tydelige forekomster av avfallsrester (kvern-/møllestein, sagblad, glass, teglstein, slagg).
- Funksjon:** Produksjon, også av industriell karakter, for eksempel Sagbruk, lysverk, mølle, kvern, stamp.
- Lokalisering:** Ofte langs vassdrag, ferdselsårer eller råvareuttak. Ruiner, spor etter tufter.

KRIGSMINNE**(61) Forsvarsanlegg**

- Form:** Stein, tre eller jordkonstruksjoner (bygdeborg, skanse, skyttergrav).
- Funksjon:** Forsvarsverk.
- Lokalisering:** Høydedrag og/eller ved ferdselsårer. Stedsnavn kan være sammensatt med -stein, -borg eller -skanse.

GRAFFITI**(71) Ristning/maling**

- Form:** Figurer, linjer eller groper som er hugget, slipt, risset eller malt på berg- eller steinflate.
- Funksjon:** Jaktmagi, fruktbarhetssymboler, tidtrøyte, tro og tradisjon.
- Lokalisering:** Svaberg, bergvegg, klippevegg, hule/heller, løs blokk, løs stein.

TRADISJON**(81) Historie/ tro/ tradisjon med synlige spor. Skal bare registreres når tradisjonen er bekreftet lokalt**

- Form:** Bauta, tufter, røyser, graver eller andre spor som er forbundet med muntlig tradisjon.
- Funksjon:** Knytter stedet til historiske og/eller muntlig fortalte hendelser, forklarer utseende og lokalisering i landskapet/ terrenget etc.
- Lokalisering:** Seterområder, ferdselsårer, steder der folk har ferdes eller holdt seg unna. Stedsnavn satt sammen med personnavn, svenske-, finne-, tater-, troll-, -varpet, -kastet indikerer at det kan være knyttet historier, tro eller tradisjon til stedet.

(82) Historie/ tro/ tradisjon uten synlige spor. Skal bare registreres når tradisjonen er bekreftet lokalt

- Form:** Naturelementer med karakteristisk form eller utseende (store steiner, oppkommer, gamle trær).
- Funksjon:** Historie, tro eller tradisjon som forklarer årsaken til utseende, opphav etc.
- Lokalisering:** Seterområder, ferdselsårer, påfallende landskapstrekk og naturfenomener. Stedsnavn sammensatt med eksempelvis hulder-, skogsrå-, tore-, troll-, gyger-, jutul- indikerer tro og tradisjon.

ANNET**(91) Forgjengelige kulturminner**

- Form:** Spor etter virksomhet, ofte sesongbetont, som trolig vil forsvinne i løpet av kort tid, for eksempel kasser til sinking av mose, staur lagret under trær, stakkestenger, myrperler.
- Funksjon:** Forbundet med sinking og utmarksslått.
- Lokalisering:** I tilknytning til myrer, moserike furumoer, naturlige enger etc.

(92) Grop med ukjent funksjon

Form: Tydelig gravde groper av varierende form og størrelse.

Funksjon: Vil ofte ikke la seg utlede.

Lokalisering: I tilknytning til dyretråkk, på brinker og morenerygger eller i forbindelse med andre kulturminner.

(93) Andre kulturminner

Form: Alle slags spor og levninger som ikke lar seg tolke innenfor det øvrige begrepsapparat.

Funksjon: Vil ofte ikke la seg utlede.

Lokalisering: Ofte i områder der en ikke forventer kulturspor

(94) Kulturminnesamling

Form: Kodene benyttes ved forekomst av forskjellige typer kulturminner på samme område, når disse markeres med polygon.

Funksjon: Kulturminnene kan representere flere stadier i en produksjon, for eksempel jernfremstilling (kullgrop og slagghaug), eller være uten kulturhistorisk sammenheng.

Liste over kulturminner, sortert etter reg.nr.

Alle koordinatene er i UTM 33.

Reg.nr.	Kulturminnetype	Nord	Øst
1	54 Tjæremile	6701152	346355
2	54 Tjæremile	6701373	346528
3	54 Tjæremile	6701238	346543
4	54 Tjæremile	6701380	347222
5	53 Kullmile	6701447	347555
6	23 Tuft/ruin	6701098	347873
7	41 Fangstgrop	6701938	347590
8	41 Fangstgrop	6701982	347539
9	25 Gård/plass/seter	6701600	348373
10	23 Tuft/ruin	6701803	348107
11	41 Fangstgrop	6701904	348078
12	41 Fangstgrop	6702214	347467
13	54 Tjæremile	6701431	347613
14	53 Kullmile	6698139	346978
15	53 Kullmile	6700988	346218
16	54 Tjæremile	6700987	346264
17	54 Tjæremile	6700971	346155
18	56 Steinbrudd	6702768	340920
19	57 Annet teknisk/industrielt kulturminne	6702764	341165
20	34 Annet ferdselsminne	6701350	346587
21	57 Annet teknisk/industrielt kulturminne	6701967	341775
22	21 Dyrkningsspor	6701377	346602
23	26 Grensemerke	6701547	346688
24	33 Veimerke	6701486	347986
25	25 Gård/plass/seter	6701422	348479
26	23 Tuft/ruin	6701456	348388
27	57 Annet teknisk/industrielt kulturminne	6701719	348517
28	54 Tjæremile	6700900	349233
29	54 Tjæremile	6700915	349198
30	28 Andre bosetningsspor	6701121	346207
31	54 Tjæremile	6698113	346965
32	52 Kullgrop	6698066	346969
33	54 Tjæremile	6700795	348243
34	54 Tjæremile	6700989	348977
35	54 Tjæremile	6700987	348964
36	54 Tjæremile	6701020	348973
37	54 Tjæremile	6701037	348978
38	54 Tjæremile	6701037	348978
39	54 Tjæremile	6701060	348979
40	54 Tjæremile	6701070	348975
41	54 Tjæremile	6701130	348951
42	54 Tjæremile	6701136	348949
43	56 Steinbrudd	6702043	341846
44	54 Tjæremile	6697515	345716
45	23 Tuft/ruin	6701156	349470

46	81 Historie/tro/tradisjon med synlige spor	6701227	346779
47	58 Torvtak	6701048	340495
48	58 Torvtak	6701036	340511
49	58 Torvtak	6701075	340479
50	58 Torvtak	6701008	340458
51	58 Torvtak	6701115	340444
52	58 Torvtak	6701132	340430
53	58 Torvtak	6701193	340363
54	58 Torvtak	6701043	340458
55	23 Tuft/ruin	6700988	339956
56	23 Tuft/ruin	6700980	339985
57	92 Grop med ukjent funksjon	6701019	339964
58	21 Dyrkningsspor	6700984	339942
59	21 Dyrkningsspor	6700977	339885
60	21 Dyrkningsspor	6701014	339865
61	21 Dyrkningsspor	6700984	339873
62	21 Dyrkningsspor	6700963	339873
63	21 Dyrkningsspor	6700898	339916
64	21 Dyrkningsspor	6700926	339927
65	21 Dyrkningsspor	6700934	339927
66	21 Dyrkningsspor	6700908	339978
67	21 Dyrkningsspor	6700904	339991
68	21 Dyrkningsspor	6700980	340026
69	21 Dyrkningsspor	6700975	340020
70	23 Tuft/ruin	6700930	339889
71	92 Grop med ukjent funksjon	6700990	340011
72	31 Vei	6701525	348363
73	31 Vei	6701531	348359
74	31 Vei	6701539	348304
75	31 Vei	6701562	348256
76	31 Vei	6701566	348249
77	31 Vei	6701584	348240
78	31 Vei	6701600	348227
79	31 Vei	6701629	348201
80	31 Vei	6701350	347023
81	31 Vei	6701325	347014
82	31 Vei	6701313	347006
83	31 Vei	6701288	346983
84	31 Vei	6701296	346968
85	31 Vei	6701332	346935
86	24 Bygning	6702067	341843
87	82 Historie/tro/tradisjon uten synlige spor	6701248	341807
88	92 Grop med ukjent funksjon	6702808	338666
89	24 Bygning	6702750	339263
90	28 Andre bosetningsspor	6702761	339276
91	28 Andre bosetningsspor	6702763	339344
92	93 Annet kulturminne	6701215	348807
93	93 Annet kulturminne	6701248	348844
94	53 Kullmile	6701463	339244
95	93 Annet kulturminne	6701470	341514
96	28 Andre bosetningsspor	6702754	339226

97	28 Andre bosetningsspor	6702774	339239
98	24 Bygning	6702737	339229
99	23 Tuft/ruin	6701483	349229

Liste over kulturminner, sortert etter kulturminnetype

Alle koordinatene er i UTM 33.

Reg.nr.	Kulturminnetype	Nord	Øst
22	21 Dyrkningsspor	6701377	346602
58	21 Dyrkningsspor	6700984	339942
59	21 Dyrkningsspor	6700977	339885
60	21 Dyrkningsspor	6701014	339865
61	21 Dyrkningsspor	6700984	339873
62	21 Dyrkningsspor	6700963	339873
63	21 Dyrkningsspor	6700898	339916
64	21 Dyrkningsspor	6700926	339927
65	21 Dyrkningsspor	6700934	339927
66	21 Dyrkningsspor	6700908	339978
67	21 Dyrkningsspor	6700904	339991
68	21 Dyrkningsspor	6700980	340026
69	21 Dyrkningsspor	6700975	340020
6	23 Tuft/ruin	6701098	347873
10	23 Tuft/ruin	6701803	348107
26	23 Tuft/ruin	6701456	348388
45	23 Tuft/ruin	6701156	349470
55	23 Tuft/ruin	6700988	339956
56	23 Tuft/ruin	6700980	339985
70	23 Tuft/ruin	6700930	339889
99	23 Tuft/ruin	6701483	349229
86	24 Bygning	6702067	341843
89	24 Bygning	6702750	339263
98	24 Bygning	6702737	339229
9	25 Gård/plass/seter	6701600	348373
25	25 Gård/plass/seter	6701422	348479
23	26 Grensemerke	6701547	346688
30	28 Andre bosetningsspor	6701121	346207
90	28 Andre bosetningsspor	6702761	339276
91	28 Andre bosetningsspor	6702763	339344
96	28 Andre bosetningsspor	6702754	339226
97	28 Andre bosetningsspor	6702774	339239
72	31 Vei	6701525	348363
73	31 Vei	6701531	348359
74	31 Vei	6701539	348304
75	31 Vei	6701562	348256
76	31 Vei	6701566	348249
77	31 Vei	6701584	348240
78	31 Vei	6701600	348227
79	31 Vei	6701629	348201
80	31 Vei	6701350	347023
81	31 Vei	6701325	347014
82	31 Vei	6701313	347006
83	31 Vei	6701288	346983
84	31 Vei	6701296	346968

85	31 Vei	6701332	346935
24	33 Veimerke	6701486	347986
20	34 Annet ferdselsminne	6701350	346587
7	41 Fangstgrop	6701938	347590
8	41 Fangstgrop	6701982	347539
11	41 Fangstgrop	6701904	348078
12	41 Fangstgrop	6702214	347467
32	52 Kullgrop	6698066	346969
5	53 Kullmile	6701447	347555
14	53 Kullmile	6698139	346978
15	53 Kullmile	6700988	346218
94	53 Kullmile	6701463	339244
1	54 Tjæremile	6701152	346355
2	54 Tjæremile	6701373	346528
3	54 Tjæremile	6701238	346543
4	54 Tjæremile	6701380	347222
13	54 Tjæremile	6701431	347613
16	54 Tjæremile	6700987	346264
17	54 Tjæremile	6700971	346155
28	54 Tjæremile	6700900	349233
29	54 Tjæremile	6700915	349198
31	54 Tjæremile	6698113	346965
33	54 Tjæremile	6700795	348243
34	54 Tjæremile	6700989	348977
35	54 Tjæremile	6700987	348964
36	54 Tjæremile	6701020	348973
37	54 Tjæremile	6701037	348978
38	54 Tjæremile	6701037	348978
39	54 Tjæremile	6701060	348979
40	54 Tjæremile	6701070	348975
41	54 Tjæremile	6701130	348951
42	54 Tjæremile	6701136	348949
44	54 Tjæremile	6697515	345716
18	56 Steinbrudd	6702768	340920
43	56 Steinbrudd	6702043	341846
19	57 Annet teknisk/industrielt kulturminne	6702764	341165
21	57 Annet teknisk/industrielt kulturminne	6701967	341775
27	57 Annet teknisk/industrielt kulturminne	6701719	348517
47	58 Torvtak	6701048	340495
48	58 Torvtak	6701036	340511
49	58 Torvtak	6701075	340479
50	58 Torvtak	6701008	340458
51	58 Torvtak	6701115	340444
52	58 Torvtak	6701132	340430
53	58 Torvtak	6701193	340363
54	58 Torvtak	6701043	340458
46	81 Historie/tro/tradisjon med synlige spor	6701227	346779
87	82 Historie/tro/tradisjon uten synlige spor	6701248	341807
57	92 Grop med ukjent funksjon	6701019	339964
71	92 Grop med ukjent funksjon	6700990	340011
88	92 Grop med ukjent funksjon	6702808	338666

92	93 Annet kulturminne	6701215	348807
93	93 Annet kulturminne	6701248	348844
95	93 Annet kulturminne	6701470	341514

Gjennomgatte kart

Økonomisk kartverk. 1790. Kopi hos Inger Rønaasen, Kirkenær.

Kart over Pladsen Østberg i Grue Præstegield. G. M. Oppen. 1798. Original på Riksarkivet.

Udskiftningskart over SøndensiøeSkougen. Juell. ca. 1820. Filmnegativ. Statsarkivet i Hamar.

Udskiftningskart over SøndensiøeSkougen. Skisse. Juell. ca. 1820. Statsarkivet i Hamar.

Karta öfver den mot Norrska gränsen belägne såkallade Westra Finnskogen. Carl Axel
Gottlund 1821. Kopi på Gaard.

Kart over Gaard Skov – Grue. A. Printz. 1877. Jordkifteverkets kartarkiv, fylke III, arkiv 83.
Glåmdal jordskifterett.

Kart over Gaard Skov – Grue. A. Printz. 1877. Jordkifteverkets kartarkiv, fylke III, arkiv 135.
Glåmdal jordskifterett.

Kart 1:10,000 af sand Størrelse over Torderud Skog i Grue tilhørende Westye Egeberg & Co.
C. J. Holm. 1881.

Rids over Dagsaasmyren. J. Tangen. 1905. Orginal på Gaard.

Kart over Frysjøberget – Grue. V. Kroghs Opmaaling. Oslo. 1920. Original på Gaard.

Kart over Torderud skog – Grue. Kroghs Opmaaling & Teknisk Byraa A/S. 1921. Original på
Gaard.

Deutsche Heereskarte. H 33 O Solör. Chef des Kriegskarten- und Vermessungswesens. 1944.

Sverre Hansen's skog. Teig nr. 15 i Frysjøberget & Åsteigen. Glommen skogeierforening.
1960. Original på Gaard.

Torderud skog – Grue. Gård skog – Grue. Kroki. Bilag til driftsplan for skogen. Det norske Skogselskap. 1961.

Torderud skog – Grue. Gård skog – Grue. Kroki. Bilag til driftsplan for skogen. Det norske Skogselskap. 1971.

Økonomisk kartverk. Hedmark fylke. Kartblad: Grue: Hedmark: Vellingroa DD 056-5-1. Hedmark fylke. 1978.

Økonomisk kartverk. Hedmark fylke. Kartblad: Grue: Hedmark: Gard DD 057-5-3. Hedmark fylke. 1978.

Økonomisk kartverk. Hedmark fylke. Kartblad: Grue: Hedmark: Kila DD 057-5-1. Hedmark fylke. 1978.

Økonomisk kartverk. Hedmark fylke. Kartblad: Grue: Hedmark: Aurbekkhølen DD 057-5-4. Hedmark fylke. 1978.

Økonomisk kartverk. Hedmark fylke. Kartblad: Grue: Hedmark: Frysjøberget DE 056-5-1. Fylkeskartkontoret i Hedmark. 1980-1981.

Økonomisk kartverk. Hedmark fylke. Kartblad: Grue: Hedmark: Langtjernet DE 056-5-3. Fylkeskartkontoret i Hedmark. 1980-1981.

Økonomisk kartverk. Hedmark fylke. Kartblad: Grue: Hedmark: Skasenden DE 057-5-4. Fylkeskartkontoret i Hedmark. 1980.

Økonomisk kartverk. Hedmark fylke. Kartblad: Grue: Hedmark: Langholmen DE 057-5-3. Fylkeskartkontoret i Hedmark. 1980.

- [illegible]

OVERSIKT VEST

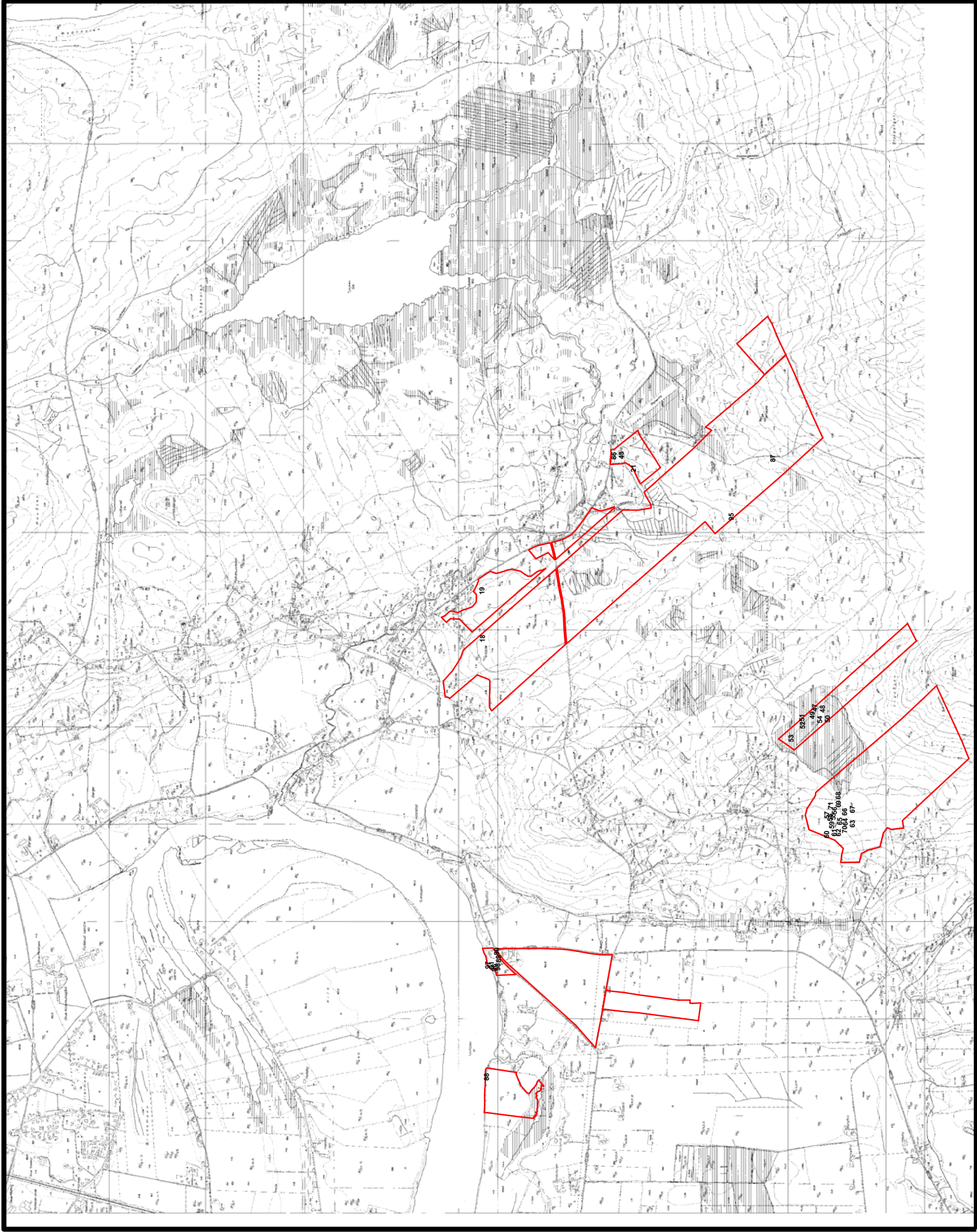
Kulturminner i Gaard og Torderud skoger.

Vedlegg til
mastergradsoppgave i skog, miljø og industri,
Institutt for naturforvaltning,
Norges landbruksuniversitet
2004

Hans Sverre Hansen-Gaard

1:24 426

Geng et al. *medRxiv* 2022.03.07
 (MA012022-387)

OVERSIKT ØST

Kulturminner i Gaard og Torderud skoger.

Vedlegg til
mastergradsoppgave i skog, miljø og industri.
Institutt for naturforvaltning,
Norges landbruks-høgskole.
2004

Hans Sverre Hansen-Gaard

1:24 324

Gjengitt med tillstånd fra Statens kartverk.
(MAG 72002-3621)

Kulturminner i Gaard og Torderud skoger

Cultural monuments in the forests of Gaard and Torderud